

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Факультет бізнес-технологій та економіки
(повне найменування інституту, факультету)

Бізнес та управління
(повне найменування кафедри)

Пояснювальна записка

до дипломного проекту (роботи)

магістр

(ступінь вищої освіти)

на тему Економічне обґрунтування
перспектив розвитку мережної
туризму в Україні

Виконав: студент(ка) 2 курсу, групи ББЕ3-

Спеціальності 076 Інформаційне
та торговельне
(код і найменування спеціальності)

Освітня програма (спеціалізація)
Економіка підприємств
Резізов Т. В.
(прізвище та ініціали)

Керівник Себастьянов Р. В.
(прізвище та ініціали)

Рецензент Мищенко О. Г.
(прізвище та ініціали)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»
 (повне найменування закладу вищої освіти)

Інститут, факультет Факультет бізнес-технологій та економіки
 Кафедра Бізнес та управління
 Ступінь вищої освіти магістр
 Спеціальність 076 Підприємство та маркетинг
(код і найменування)
 Освітня програма (спеціалізація) Економіка підприємства
(назва освітньої програми (спеціалізації))

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри Бізу
Ткаченко А. М.
 « _____ » _____ 20__ року

ЗАВДАННЯ

НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЄКТ (РОБОТУ) СТУДЕНТА(КИ)

Ремзовот Ілля Володимирівич
(прізвище, ім'я, по батькові)

- Тема проєкту (роботи) Економічне обґрунтування перспектив розвитку медичного туризму в Україні
- керівник проєкту (роботи) Себастьянов Р. В., к. е. н., доц.
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
- затверджені наказом закладу вищої освіти від «01» 10 2025 року № 452
- Строк подання студентом проєкту (роботи) 10.12.25
- Вихідні дані до проєкту (роботи) Законодавство та нормативні акти, інструкції, статистика, дані щодо розвитку медичного туризму в Україні
- Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) Теоретичне засада функціонування медичного туризму; Аналіз стану розвитку ринку медичного туризму в Україні та світі; Перспективний розвиток медичного туризму в Україні
- Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
- Консультанти розділів проєкту (роботи)

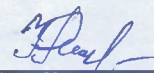
Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	прийняв виконане завдання
1, 2, 3	Себастьянов Р.В., к.е.ч., доц.		

7. Дата видачі завдання « 04 » вересня 2025 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
1.	Узгодження завдання	10.09.25	
2.	Огляд наукових ресурсів	25.09.25	
3.	Виконання 1-го розділу	28.10.25	
4.	Виконання 2-го розділу	17.11.25	
5.	Виконання 3-го розділу	04.12.25	
6.	Перевірка на тижні	06.12.25	
7.	Формально-контроль на порядку на керівника	10.12.25	

Студент(ка)

(підпис)

Ірина Редзюк
(прізвище та ініціали)

Керівник проекту (роботи)

(підпис)

Розію Себастьянов
(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Мета роботи проаналізувати теоретичні положення, практичні засади формування та шляхи удосконалення системи медичного туризму в Україні.

Об'єкт кваліфікаційної роботи – явище існування медичного туризму.

Предметом дослідження – проблеми та перспективи економічного розвитку медичного туризму в Україні та світі.

Досягнення поставленої мети зумовило вирішення таких завдань: розглянути сутність, види медичного туризму та дестинації; виявити специфіку формування, проаналізувати напрями розвитку ринку медичного туризму України та світі; запропонувати напрями удосконалення та стратегії розвитку сфери медичного туризму на основі досвіду Європейських країн.

Інформаційною базою роботи є законодавчі акти та нормативні документи щодо розвитку медичного туризму, матеріали наукових та періодичних видань, а також джерела в Інтернеті.

Методи дослідження: порівняння, абстрагування, аналіз і синтез, індукція, дедукція, аналогія.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження проявляється у розробці теоретичних і практичних рекомендацій з удосконалення напрямів розвитку медичного туризму в Україні.

Практична значимість: дослідження можна використовувати туристичними фірмами для розробки та реалізації планів щодо впровадження продуктів медичного туризму у свою діяльність.

Структура і обсяг кваліфікаційної роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох взаємопов'язаних розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаної літератури (62 найменування). Загальний обсяг кваліфікаційної роботи – 97 сторінок.

Ключові слова: медичний туризм, туристична дестинація, розвиток медичного туризму, ринок медичного туризму.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ.....	9
1.1. Сутність та види медичного туризму.....	9
1.2. Специфіка формування ринку медичного туризму.....	15
1.3. Дослідження іміджу туристичної дестинації.....	20
Висновки до розділу 1.....	27
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СТАНУ РОЗВИТКУ РИНКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ.....	29
2.1. Дослідження світових трендів розвитку медичного туризму.....	29
2.2. Загальні тенденції розвитку ринку медичного туризму в Україні.....	43
2.3. Оцінка напрямів розвитку медичного туризму в Україні.....	52
2.4. Вплив війни на розвиток медичного туризму в Україні.....	58
Висновки до розділу 2.....	66
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	68
3.1. Проблематика розвитку ринку медичного туризму в Україні.....	68
3.2. Стратегії розвитку ринку медичного туризму в Україні.....	72
3.3. Удосконалення сфери медичного туризму на основі досвіду Європейських країн.....	78
Висновки до розділу 3.....	85
ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	90

ВСТУП

Починаючи з початку XXI століття, медичний туризм як цілісний вид туристичної діяльності пережив важливий етап розвитку. Це сталося завдяки швидкому розвитку глобалізаційних процесів, доступності транспортних систем для більшості мандрівників і швидкості, з якою інформація поширюється через Інтернет і соціальні мережі. Крім того, отримання медичних послуг в іншій країні чи регіоні стало звичайною практикою, що призвело.

Медичний туризм є перспективним і прибутковим видом бізнесу, який базується на новітніх технологіях і висококваліфікованих людях. Багато країн по всьому світу віддають перевагу розвитку медичного туризму через його прибутковість, позитивний вплив на платіж-ний баланс країни, можливість збільшити валютні надходження та збільшити доходи на різних рівнях бюджету. Важливо зазначити, що подорожуючі, які приїжджають до країни з метою отримання медичних послуг, зазвичай є найбагатшими та найбагатшими клієнтами. Медичний туризм все ще має мало досліджень, незважаючи на його зростаючу популярність.

Наукові дослідження повинні дослідити наступні ключові питання: по-перше, вплив медичного туризму на економіку (варто дослідити, як він впливає на економіку, які сектори отримують прибуток, а які можуть зазнати негативних наслідків); по-друге, якість медичних послуг, які надаються пацієнтам, є одним із найважливіших елементів медичного туризму (варто провести дослідження, щоб встановити стандарти якості, регулювання та сертифікації); по-третє, медичний туризм може мати як позитивний, так і негативний вплив на місцеву медицину. Це може призвести до розвитку медичної інфраструктури та підвищення кваліфікації медичного персоналу, але також може призвести до недостатності медичних ресурсів для місцевих жителів і нерівності в доступі до медичних послуг. Дослідження повинні

виявити ці аспекти та вирішити, як мінімізувати негативний вплив медичного туризму на місцеву медицину.

Окреслені проблеми вказують на необхідність наукових досліджень у сфері медичного туризму, щоб отримати краще розуміння впливів, переваг, ризиків і етичних аспектів.

Вітчизняні автори, такі як О. Михайлюк, Л. Сухіна, М. Поворозник, М. Мальська та О. Бордун, висвітлили теоретичні аспекти та специфіку медичного туризму. Однак важливо зазначити, що національні дослідження в цій галузі потребують більшої розробки та глибшого вивчення. Крім того, подальші наукові дослідження в цій галузі потребують більшої уваги для вирішення цих проблем і покращення розуміння медичного туризму.

Мета роботи проаналізувати теоретичні положення та практичні засади формування системи медичного туризму, а також розробити пропозиції шляхів удосконалення управління розвитком медичного туризму в Україні.

Об'єкт кваліфікаційної роботи – явище існування медичного туризму.

Предметом дослідження – проблеми та перспективи економічного розвитку медичного туризму в Україні та світі.

Досягнення поставленої мети зумовило вирішення таких завдань:

- розглянути сутність та види медичного туризму;
- виявити специфіку формування ринку медичного туризму;
- дослідити світові тренди розвитку медичного туризму;
- розглянути сутність туристичної дестинації;
- здійснити аналіз загальних тенденцій розвитку медичного туризму в Україні;
- проаналізувати напрями розвитку медичного туризму в Україні;
- вивчити вплив війни на розвиток медичного туризму в Україні;
- дослідити основні проблеми розвитку медичного туризму в Україні;
- окреслити стратегії розвитку ринку медичного туризму в Україні;

- запропонувати напрями удосконалення сфери медичного туризму на основі досвіду Європейських країн.

Інформаційною базою роботи є законодавчі акти та нормативні документи щодо розвитку медичного туризму, матеріали наукових та періодичних видань, а також джерела в Інтернеті.

Методи дослідження. Дослідження включало використання таких методів, як порівняння, абстрагування, аналіз і синтез, а також таких методів, як індукція, дедукція та аналогія, серед інших. Законодавчі документи, фінансові звіти та наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених склали інформаційну базу.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження проявляється у розробці теоретичних і практичних рекомендацій з удосконалення напрямів розвитку медичного туризму в Україні.

Практична значимість: дані дослідження можна використовувати туристичними фірмами для розробки та реалізації планів щодо впровадження продуктів медичного туризму у свою діяльність.

Структура і обсяг кваліфікаційної роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох взаємопов'язаних розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаної літератури (78 найменування). Загальний обсяг кваліфікаційної роботи – 98 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Сутність та види медичного туризму

Наразі існує багато дискусій щодо того, що таке медичний туризм і як він розуміється. Сьогодні медичний туризм практично не існує і часто асоціюється з курортно-оздоровчим туризмом.

Зокрема, О. Шека зауважує: «орієнтація на медичний туризм більшою мірою притаманна іноземним громадянам, ніж громадянам нашої держави, які, за рідкісним виключенням, не підозрюють про існування такого виду туристичної діяльності. Але й самі санаторії поки що не зорієнтувались в тому, яку мету вони реалізують у своїй діяльності – лікування або оздоровлення» [37].

Автором, також пропонується використовувати термін «лікувальний туризм». На думку Гнедика Є.С., використання терміну «лікувальний туризм» є недостатньо переконливим. Ця позиція обґрунтовується тим, що: «будь-яка лікувальна діяльність є видом медичної діяльності, а тому використання цього терміну у наведеному контексті не лише не дозволяє провести чітке відмежування, а й вносить додаткову плутанину у визначення цих видів туристичної діяльності» [19].

Науковці також виокремлюють «лікувально-клінічний туризм», як: «частину лікувального туризму, який полягає у самостійному виїзді для спеціалізованого лікування поза рамками гарантованої медичної допомоги з боку держави за власний рахунок або рахунок інших недержавних джерел» [8].

У США науковці роблять увагу на певній плутанині та браку визначеності даного поняття. Останній, на їх думку, являє собою: «організовану подорож для поліпшення або відновлення здоров'я людини

шляхом медичного втручання. Проте оздоровчий туризм здійснюється за межами місця проживання з метою звичайного оздоровлення без медичного втручання» [10].

Таким чином, узагальнюючи питання щодо того, як бізнес-туризм з медичним туризмом пов'язаний з організацією та використанням курортів, слід зазначити, що останній: «відноситься до медичного туризму за умови, що до туристичного продукту включені послуги, які пов'язані з медичним втручанням і надаються в закладах, що мають спеціальний господарсько-правовий статус закладу охорони здоров'я» [61].

Найбільш повно визначення медичного туризму здійснено Гнедиком Є.С.: «медичний туризм – це вид господарської діяльності, який є невід'ємною складовою туристичної діяльності, що передбачає особливу процедуру формування та реалізації туристичного продукту який включає в себе як пакет загальних туристичних послуг, так і медичних послуг або лікувально оздоровчих (діяльність пов'язану з наданням медичних послуг та/або медичним втручанням), що здійснюється не лише загальними суб'єктами туристичної діяльності, а і суб'єктами, що мають особливий статус – статус закладів охорони здоров'я, що передбачає наявність спеціальних дозвільних документів на здійснення медичної практики» [19].

У контексті зазначеного, доречно дати визначення туристичного продукту в медичному туризмі. Під туристичним продуктом у сфері медичного туризму розуміємо: «попередньо розроблений комплекс туристичних послуг який може включати в себе послуги медичного (лікувально-оздоровчого характеру) і поєднує не менше ніж дві такі послуги, що реалізується або пропонується для реалізації за визначеною ціною, до складу якого входять послуги перевезення, послуги розміщення та інші туристичні послуги, в тому числі медичні (лікувально-оздоровчі), не пов'язані з перевезенням і розміщенням (послуги з організації відвідувань об'єктів культури, відпочинку та розваг, реалізації сувенірної продукції тощо)» [13].

Медичний туризм орієнтований на відпочинок, релаксацію та оздоровлення, тому він вимагає більшої тривалості подорожі, меншої кількості міст і більшого перебування. Крім того, відпочинок у санаторно-курортних закладах для лікування здоров'я є частиною медичного туризму.

Медичний туризм — це вид відпочинку, який включає отримання медичної допомоги за межами місця проживання.

Медичний туризм включає такі поняття як: «оздоровчий туризм» – коли люди подорожують з метою оздоровлення та покращення зовнішнього вигляду; «діагностичний туризм» – коли основною метою є обстеження організму (check-up), встановлення правильного діагнозу, отримання так званої «другої думки» (second-opinion); і, власне, «медичний туризм» – коли основною метою подорожі є лікування (рис. 1.1).

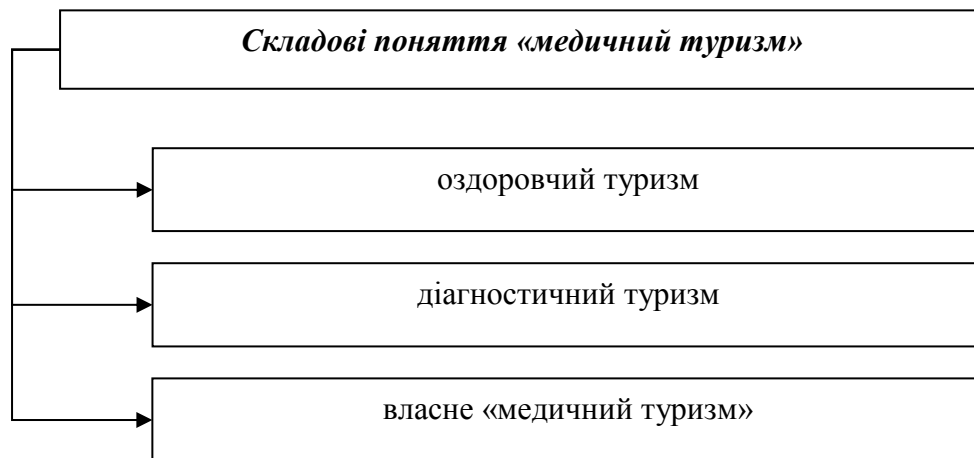

Рис.1.1. Складові поняття «медичний туризм»

Джерело: складено автором на основі [1; 14; 18; 22]

Медичний туризм поділяється на внутрішній, в'їзний і виїзний. Подорож до спеціалізованої клініки в іншому місті в межах країни відома як внутрішній медичний туризм. Отримання медичної допомоги за межами країни називається виїзним медичним туризмом. Наприклад, наші жителі подорожують до Ізраїлю чи Австрії, щоб отримати лікування від онкології. У

Німеччину для складної кардіологічної операції. Коли іноземці отримують медичну допомогу в Україні, це називається в'їзним медичним туризмом.

В основі класифікації медичного туризму за видами лежить принцип, який визначає мету подорожі. Туристи зазвичай подорожують у середині країни або за кордоном для діагностики, лікування або реабілітації, зміцнення здоров'я або профілактики захворювань, а також для отримання косметичних послуг.

Діагностичний та лікувальний туризм – це подорожі до акредитованих медичних установ або конкретних лікарів для отримання діагностики та лікування. Подорожі проводяться з метою комплексної діагностики та діагностики за окремими лікарськими спеціальностями та лікуванням захворювань. Подорожі за кордоном з метою ранньої діагностики захворювань або факторів ризику набули значного розвитку за останні десять років. Це призвело до того, що оглядовий туризм став одним із видів туризму, основним завданням якого є обстеження та діагностика. Діагностико-лікувальний туризм у сучасному світі розвивається в багатьох сферах, включаючи стоматологію, репродуктивну медицину, онкологію, кардіологію, дерматологію, ортопедію, офтальмологію, лікування залежностей, нейрохірургію, народна та нетрадиційна медицину тощо [34].

Оздоровчий і б'юті-туризм – це подорожі з метою оздоровлення, підтримки здоров'я та покращення зовнішнього вигляду. Його можна розділити на три підвиди: spa & wellness; fitness & wellness; і туризм, який надає косметичні послуги. Б'юті-туризм розглядається як один із видів медичного туризму, оскільки його особливість полягає в тому, щоб надавати послуги фахівцям з медичної освіти. Незважаючи на те, що такі послуги не відносяться до категорії лікування або діагностики, їх неякісне надання може негативно вплинути на здоров'я людини. Насамперед ця теза стосується косметики.

Подорожі проводяться з метою отримання косметологічних хірургічних втручань (блефаропластика, ліпосакція, аугментація молочних залоз, ліпографтінг, риноластика) і косметичних нехірургічних втручань (ін'єкції ботоксу та його аналогів, філери на основі гіалуронової кислоти, видалення небажаного волосся, хімічний пілінг, лазерне омолодження обличчя тощо). У сфері медичного туризму США, Бразилія, Японія, Північна Корея, Мексика, Німеччина, Франція та Колумбія є лідерами. Б'юті-туризм також включає такі категорії, як *fitness & wellness*, а також *spa & wellness*. Програми здоров'я — це унікальні поєднання фізичних вправ і SPA-програм, які дозволяють у короткий термін активізувати приховані ресурси організму. *Wellness-тур* — це сукупність високоякісних оздоровчих заходів, таких як розслаблення, масажі, дієта та дозоване фізичне навантаження, які розроблені для людей, які хочуть покращити свій стан здоров'я та відчувати себе добре [34].

Туризм СПА спрямований на збереження здоров'я та запобігання захворюванням. Зазвичай готелі з медико-оздоровчими відділеннями пропонують SPA-послуги. Класичний напрям (водолікування та використання дарів моря) базується на водних процедурах і кліматотерапії, яка використовує такі речовини, як термальні джерела, соляні печери, гірське, морське та лісове повітря, грязі, торф, водорості та сіль.

Використання місцевого колориту є основою етнічного стилю SPA. Тайський масаж, відновлювальна голкорексфлексотерапія, турецький хамам, російська баня та сауна — це лише деякі з можливих видів послуг. Курортно-лікувальний туризм орієнтований на людей, які мають певні захворювання, і санаторно-курортне лікування призначається лікарем, на відміну від оздоровчого туризму. Санаторно-курортні заклади та SPA-готелі мають медичні заклади.

Курортно-лікувальні подорожі проводяться для первинної профілактики захворювань у період початкових порушень функцій організму (у

донозологічній стадії), а також для запобігання загостренням і рецидивам хронічних захворювань.

Таким чином, медичний туризм можна класифікувати за двома видами: за DESTИНАЦІЯМИ; або за видами та організаційними формами. Для ранжування країн за індексом медичного туризму використовується загальна класифікація Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО) та регіональна систематизація Асоціації медичного туризму. Для класифікації медичного туризму за видами найкраще використовувати принцип мети подорожі.

Таким чином, медичний туризм – це вид туризму, який включає подорожі людей за кордон для отримання медичних послуг та лікування. Основна сутність медичного туризму включає в себе такі ключові аспекти:

- медичні послуги:

Основною метою подорожі учасників медичного туризму є отримання якісних медичних послуг, таких як медичні обстеження, хірургічні операції, лікування захворювань і реабілітація.

- географічна мобільність:

Учасники медичного туризму активно обирають медичні установи за межами своєї країни, шукаючи оптимальне поєднання високого стандарту медичних послуг і доступності.

- економічний аспект:

Цей вид туризму також має економічний компонент, оскільки медичні туристи часто здійснюють витрати на лікування, проживання, транспорт та інші послуги, сприяючи розвитку медичного туризму в обраному напрямку.

- широкий спектр послуг:

Медичний туризм охоплює різноманітні сфери медичної діяльності, включаючи стоматологію, косметологію, пластичну хірургію, відновний та альтернативний види лікування.

- поєднання відпочинку та лікування:

Деякі медичні туристи обирають країни або регіони, де можна отримати медичне обслуговування, а також відпочивати та відновлюватися в природному або курортному середовищі.

– інтеграція технологій:

Важливою складовою медичного туризму є використання сучасних технологій, таких як телемедицина, яка може забезпечити віддалене консультування та моніторинг стану пацієнта.

– забезпечення якості та безпеки:

Для успіху медичного туризму важливо забезпечити високий стандарт якості та безпеки медичних послуг, щоб залучити та утримати клієнтів.

Медичний туризм є складною галуззю, яка вимагає взаємодії між медичними установами, туристичною індустрією та державними органами для створення сприятливого середовища та високого рівня обслуговування.

2.2. Специфіка формування ринку медичного туризму

Ринок медичного туризму спеціалізується на наданні медичних послуг. Це пов'язано з насиченістю ринку охорони здоров'я, який складається з різноманітних товарів і послуг, спрямованих на захист і відновлення здоров'я. Ринок медичних послуг характеризується особливостями праці медичних працівників, де збереження життя пацієнта, гуманітарна місія охорони здоров'я та етична цінність лікарської діяльності переважають економічну доцільність і прибутковість медичної діяльності.

Медичні послуги, спрямовані на підвищення «якості життя» людей у сучасному цивілізованому світі, з іншого боку, є дуже прибутковими. По суті, тарифи на ці медичні послуги орієнтовані на витрати, пов'язані з маркетингом у двох інших сегментах ринку здоров'я: «маркетинговому сегменті життя» та «маркетинговому сегменті захворювань».

У цьому секторі ринку здоров'я повне задоволення потреб клієнтів більше залежить від соціальних, природних і індивідуальних факторів, ніж від лікарської діяльності.

Крім того, ринок медичних послуг має такі характеристики:

- вимоги до кваліфікації, що обмежує кількість практикуючих лікарів;
- унікальні вимоги споживачів, котрі можуть диктувати ціни та обмежувати кількість лікарень;
- різноманітні медичні послуги, які важко зіставити;
- недосконалість і специфічність конкуренції, що робить зменшення цін неможливим;
- немає прямого зв'язку між ціною та витратами споживачів, значну частину яких сплачує третя сторона (родичі, працедавці за умови добровільного медичного страхування або соціального страхування).

Разом із тим, ринок виїзного медичного туризму України структурований за такими виробниками-посередниками послуг:

- фірми на національному рівні. Медичний туризм є однією з галузей бізнесу більшості туристичних компаній України, але лише деякі спеціалізуються на цьому виді туризму;
- лікувально-профілактичні заклади, які надають медичну допомогу за кордоном. Наприклад, мережа медичних клінік «Добробут», медична компанія «Клініка Гіппократ» з окремим структурним підрозділом із медичного туризму «Гіппократ ІнтерМедСервіс Ассистанс» та іноземні медичні заклади, які надають свої послуги громадянам України;
- закордонні немедичні організації, які мають посередників або представництва в Україні. Наприклад, ТНТС-Україна, офіційний представник Турецької асоціації медичного туризму в Україні, існує з 2012 року [23].

Наприклад, розвиток санаторно-курортного лікування створює доступ до цілющих джерел і розвиває інфраструктуру населеного пункту (дороги, постачання тощо), які користуються не тільки відпочиваючі, але й місцеві жителі. Таким чином, розширення туристичної інфраструктури та створення різних сегментів ринку медичних послуг дозволяє надати медичну допомогу з урахуванням індивідуальних потреб пацієнтів і з урахуванням масового споживання. Медичний туризм також передбачає надання першочергової медичної допомоги для подолання конкретної проблеми зі здоров'ям. Таким чином, він тісно інтегрований з системою охорони здоров'я.

Оздоровчий туризм зосереджується на інфраструктурі відпочинку, на відміну від медичного туризму. У деяких привабливих туристичних місцях використовується мультиплінарний підхід для створення різнопланових туристичних закладів. Завдяки факторам, узагальненим у Таблиці 1, кількість медичних туристів у Європі щороку зростає. 90% громадян ЄС отримують лікування в своїх країнах, але 53% схильні використовувати медичні послуги інших країн [41].

На думку International Medical Travel Journal, медичний туризм є однією з найбільш швидко розвиваються сфер [43]. Відповідно до досліджень, проведених у 280 клініках і лікарнях 60 країн світу, які є лідерами медичного туризму, спостерігається позитивна динаміка розвитку цієї галузі по всьому світу. У 48% клініках, лікарнях і медичних туристичних агентствах повідомляється, що кількість пацієнтів з інших країн зросла. На найближчі п'ять років понад 50% підприємств медичного туризму прогнозують річне зростання ринку більш ніж на 10%. Згідно з 55% опитаних, косметична хірургія, 54% опитаних, лікування раку, 40% опитаних і стоматологічне лікування приносять найбільші прибутки.

Економіка країн з низькими цінами на медичні послуги отримала прибутки понад 2 млрд дол. США, згідно з прогнозами асоціації Deloitte Center

for Health Solutions [47]. Багато факторів сприяли швидкому розвитку медичного туризму в останні десятиліття:

- зростання витрат на лікування в країнах з розвинутою економікою;
- поява нового сегменту споживачів медичних послуг, які прагнуть поєднати дешеве та якісне лікування з можливістю отримати незабутні враження від подорожей за кордон;
- неможливість швидко отримувати медичні послуги через необхідні листи-очікування в ЄС та Близькому Сході.
- відсутність високоякісної медичної допомоги та відповідних технологій лікування та діагностики в деяких країнах світу. Уряди деяких країн створюють системи охорони здоров'я, орієнтовані на медичний туризм, які включають лікарні, туристичні агенції та страхові компанії. З метою популяризації медичного туризму в країні існують національні програми [38].

Основними факторами, які впливають на перспективність країни в медичному туризмі, є наступні:

- рівень розвитку медицини та медичних технологій, а також вартість діагностики та лікування;
- розвиток транспортного та готельного секторів;
- інтеграція мов у суспільство;
- законодавча база;
- імідж держави;
- місцезнаходження країни в світі [2].

На ринку медичного туризму учасники поділяються на різні групи в залежності від їх напрямку діяльності (рис 1.2).

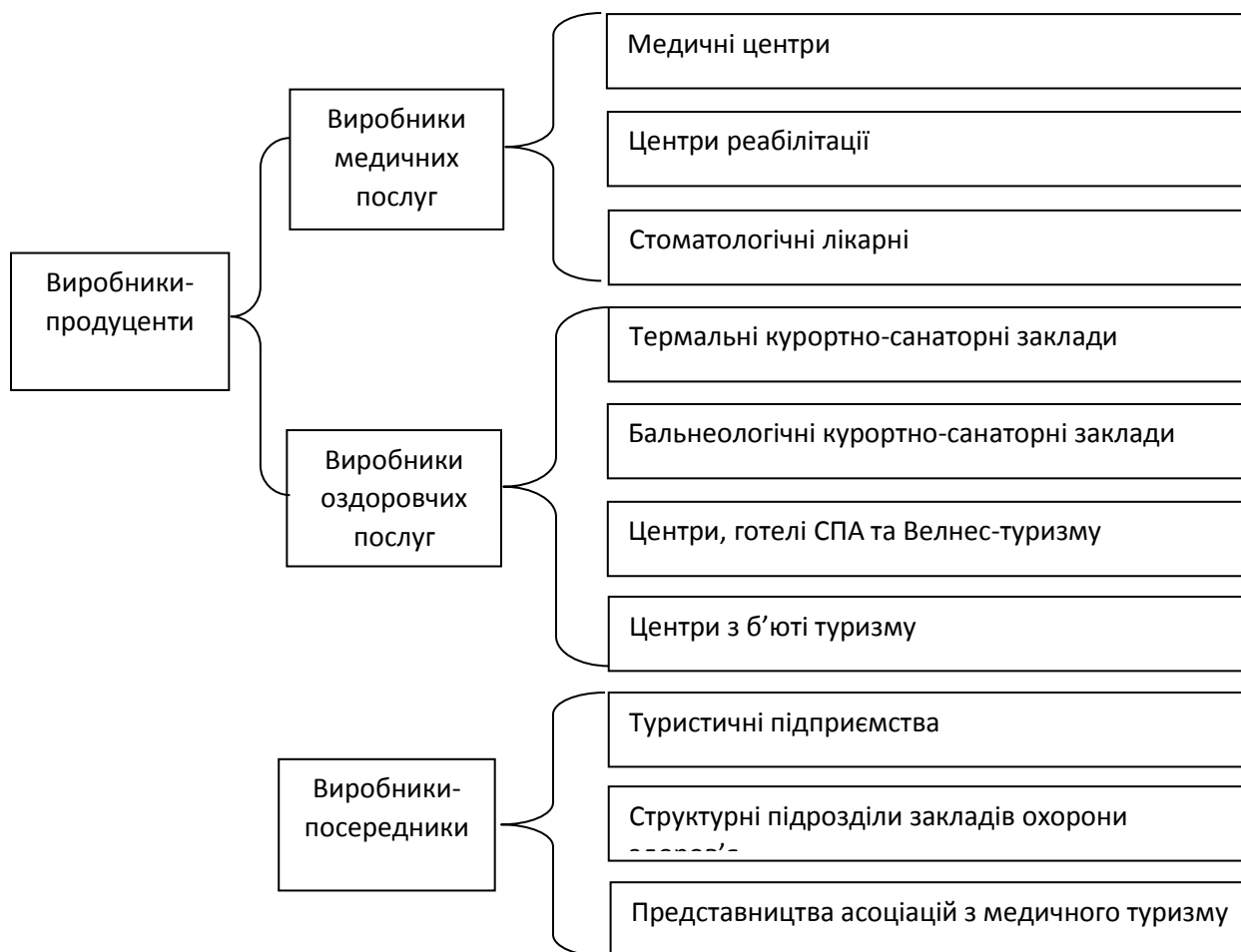

Рис.1.2. Класифікація виробників послуг з медичного туризму

Джерело: складено автором на основі [7]

Виробники медичних послуг допомагають зберегти життя та відновити здоров'я. Виробники оздоровчих послуг допомагають зберегти та підтримувати здоров'я організму. До цієї категорії також входять заклади, які надають послуги з підтримки та збереження певного ступеня хронічних станів та інвалідності.

Отже розвиток ринку медичного туризму має вигляд системи економічних взаємовідносин в сфері купівлі-продажу оздоровчих й медичних послуг із організацією подорожей, мета яких отримання медичної допомоги [7].

Таким чином, клієнти, які шукають медичну допомогу, не можуть безпосередньо купувати її у виробника, що є особливістю медичного туризму.

Таким чином, наявність виробників-посередників є об'єктивною умовою функціонування ринку медичного туризму. Туристи отримують значно більше допомоги від агенцій з медичного туризму, ніж від звичайних туристичних агентів. Агентства з медичного туризму відповідають за якість та доступність медичного обслуговування до та після лікування, догляд під час лікування, розробку планів лікування спільно з лікарями з інших країн і оцінку співвідношення ціна-якість у різних медичних установах [46].

1.3. Дослідження іміджу туристичної дестинації

У сучасних умовах глобалізації та зростаючої конкуренції на світовому туристичному ринку формування позитивного іміджу туристичної дестинації набуває особливої актуальності. Імідж дестинації виступає не лише як ключовий чинник залучення туристичних потоків, але й як основа для підвищення інвестиційної привабливості території, розвитку суміжних галузей, створення нових робочих місць та підвищення рівня життя місцевого населення. Незважаючи на значний науковий інтерес до проблематики формування іміджу туристичної дестинації, існуючі підходи часто носять фрагментарний характер, зосереджуючись на окремих аспектах (маркетинг, інфраструктура, культурна спадщина) без інтеграції в єдину стратегічну модель. Це призводить до неефективного використання ресурсів, роз'єднаності дій зацікавлених сторін (влада, бізнес, громади) та нездатності протистояти динамічним зовнішнім викликам (економічні кризи, екологічні загрози, геополітична нестабільність) [9].

В першу чергу слід зазначити точне визначення самого поняття дестинація (від лат. *Destinatio* – призначення, місце призначення) в розрізі туризму розглядається як туристичні напрямки, країни, регіони, міста та інші райони, що приваблюють туристів; є основними місцями туристичної діяльності та, як правило, складають більшу частину часу та витрат туристів;

є основними концентраціями туристичних пам'яток, місць проживання та інших туристичних об'єктів і послуг, де відбувається основний вплив туризму – економічний, соціальний, фізичний [54].

Туристична дестинація – це центр туристичного тяжіння, в якому зосереджені матеріальні та нематеріальні ресурси, що сприяють організації дозвілля, відпочинку, оздоровлення, пізнання або розваг туристів, і який виступає об'єктом туристичного менеджменту та маркетингу. Дестинація розглядається також, і як локалізована територія з відповідними умовами та пропозицією, що забезпечує туристу можливість отримання якісних вражень та задоволення потреб, пов'язаних з подорожжю, і є основною одиницею аналізу в сфері управління туризмом [9].

Д. Бухаліс в одній зі своїх робіт, присвячених структурі туристичної дестинації, представив одне з найгрунтовніших досліджень на цю тему. На його думку, туристичну дестинацію слід розглядати комплексно — як поєднання (а іноді навіть як бренд) усіх продуктів, послуг і, в підсумку, досвіду, який турист отримує під час перебування на певній території. Такий підхід дає змогу не лише оцінювати вплив туризму на регіональному рівні, але й ефективно керувати попитом і пропозицією туристичного продукту задля досягнення максимальних вигод для всіх зацікавлених сторін.

У рамках цієї концепції Д. Бухаліс запропонував модель «6А», яка включає шість ключових складових туристичної дестинації:

– атракції (визначні місця, об'єкти), що становлять туристичний інтерес (природні, антропогенні, штучно створені або спеціально збудовані для туристів; елементи культурної та історичної спадщини; а також подієвий туризм (фестивалі, виставки, культурні заходи));

– доступність транспортної інфраструктури дестинації, яка включає маршрути, вузли (термінали) та транспортні засоби, що забезпечують фізичний доступ до дестинації та мобільність всередині неї;

– зручність об'єктів та сервісу, які забезпечують комфортне перебування туристів (засоби розміщення, заклади харчування, торговельна інфраструктура, побутові та рекреаційні послуги);

– доступні попередньо сформовані туристичні пакети, які реалізуються через туристичних операторів, агентства чи онлайн- платформи;

– види діяльності, тобто усі можливі форми дозвілля, занять і вражень, доступні туристам під час перебування в дестинації (екскурсії, спорт, відпочинок на природі, культурні практики тощо);

– супутні послуги (допоміжна інфраструктура), яка сприяє комфортному перебуванню туристів (банківські, телекомунікаційні, поштові, медичні, страхові та інші послуги) [9].

Враховуючи наведені вище наукові підходи та різноманітні концепції, можна структурувати у формі таблиці (таб.1.1) основні складові характеристики туристичної дестинації виділені Римар С.Т. та Никига О.В. [9].

Таблиця 1.1. Складові характеристики туристичної дестинації

Характеристика 1	Опис характеристики 2
Географічна та ресурсна визначеність	Певна територія, яка хар-ся наявністю природних, історико-культурних, антропо-генних ресурсів та інших атракцій, що формують її туристичний потенціал. Вона має чіткі просторові межі, що дає змогу ідентифікувати її як об'єкт туристичного інтересу
Системність і функціональна взаємозалежність компонентів	Туристична дестинація є комплексною системою, до складу якої входять атракції, інфраструктура, послуги, логістика, місцева громада та інші елементи, що взаємодіють для створення повноцінного туристичного досвіду.
Соціокультурна й емоційна репрезентація	Туристична дестинація виконує символічну функцію, вона не лише пропонує послуги, а й формує унікальні враження, асоціації та емоційні зв'язки у свідомості туриста. Її сприйняття базується на культурному наративі, традиціях, ментальних образах та унікальній «атмосфері місця».

Продовження таблиці 1.1

1	2
Економічна активність і конкурентоспроможність	Туристична дестинація виступає активним суб'єктом економічної діяльності, який генерує дохід, створює робочі місця, сприяє розвитку суміжних галузей (транспорт, торгівля, харчування тощо). Вона конкурує на туристичному ринку, тому має потребу у стратегічному позиціюванні, брендингу та просуванні.
Мобільність туристичних потоків, транспортна доступність та інформаційна інтеграція.	Сучасні дестинації функціонують у глобалізованому світі як частина мережі туристичних потоків. Важливою характеристикою є доступність та мобільність – здатність туриста швидко та зручно дістатися до місця призначення, що залежить від транспортної та інформаційної інфраструктури.
Управлінська та інституційна структура	Туристична дестинація має чітку управлінську та інституційну структуру, у межах якої діють органи управління туризмом, місцеві громади, бізнес-структури, що координують зусилля щодо планування, розвитку, маркетингу та забезпечення сталості туристичної діяльності.

Для повного розуміння іміджу саме медичного туризму також варто окремо зазначити, що для формування позитивного туристичного іміджу будь-якого територіально-державного утворення повинні бути враховані потреби і очікування представників у суворо визначеній цільовій аудиторії. При цьому необхідно відзначити, що всі вони певним чином будуть пов'язані між собою і перетимуться за змістом. Варто зазначити, що чим позитивнішим є імідж міста та відповідного лікувально-оздоровчого закладу, тим вищим буде рівень відвідування медичними туристами цього суб'єкта. Детальніше з терміном «туристичний імідж» можна ознайомитися в таблиці (таб.1.2) [55].

Таблиця 1.2. Тракткування визначення «туристичний імідж»

Вид підходу	Визначення
Психологічний	Сукупність емоційних і раціональних уявлень, які впливають із зіставлення всіх ознак країни, власного досвіду і чуток, які впливають на створення певного образу
Брендинговий	Своєрідний, унікальний бренд (товар), що володіє конкретними, притаманними йому властивостями і вимагає певного позиціонування і просування з метою отримання тих чи інших вигод. При цьому, під туристичним іміджем міста автор розуміє історично сформований бренд міста як суб'єкта соціальних відносин у системі регіону або країни, які обумовлені соціальними, культурологічними та містоформуючими факторами, що проявляються в супутніх комунікативних атрибутах
Маркетинговий	Домінуючим елементом туристичного іміджу вважає поняття «туристична дестинація», підкреслюючи, що це сукупність туристичних продуктів, розроблених на базі туристичних ресурсів та інфраструктури певної території, є концентрованою в часі і просторі і призначена для певних категорій споживачів. Концепція іміджу туристичної дестинації представляє, на думку автора, деяку іміджеву стратегію, яка побудована на символізації основних цінностей, ресурсів територій, втілена в смисловому, графічному, звуковому, анімаційному виразах та ін. і розглядається як найважливіша складова частина маркетингової стратегії розвитку туристичної дестинації цього територіально-державного утворення

Ще одним із значущих чинників можна вважати сучасний стан територіального суб'єкта, наприклад, чистоту вулиць, ввічливість місцевих жителів, знання ними іноземних мов, здатність повідомити про цікаві місця для відвідування, якість обслуговування в кафе та ресторанах, наявність банкоматів, доступність сучасних засобів зв'язку. Стримуючими чинниками в

розвитку туристичної галузі можуть виступати брак інформації, відсутність чіткого позиціонування територіального суб'єкта залежно від уподобань представників цільової аудиторії. Серйозними стримуючими чинниками для розвитку туризму є політична ситуація в країні, бюрократичні труднощі. Отже, можна зробити висновок, що істотними соціально-організаційними чинниками, що впливають на збільшення кількості туристів у місті, є розвинена інфраструктура, якість обслуговування, унікальні особливості території [55].

У зв'язку з цим надзвичайно важливим є формування ефективних стратегій, які не лише сприятимуть залученню нових відвідувачів, а й забезпечуватимуть довгострокову позитивну репутацію, підтримку сталого розвитку регіону та підвищення його туристичної привабливості, в тому числі в розрізі медичного туризму. У цьому контексті доцільним є окреслення стратегічних напрямів підвищення іміджу туристичної дестинації (табл. 1.3), які охоплюють різні аспекти управління, маркетингу, інфраструктури, міжнародної співпраці та соціальної відповідальності [9].

Таблиця 1.3. Стратегічні напрямки підвищення іміджу туристичної дестинації

Напрямок	Опис напрямку
1	2
Комплексний маркетинг і брендинг	Одним із базових напрямів формування туристичного іміджу дестинації є розробка цілісної маркетингової стратегії, яка включає аналіз цільових аудиторій, вивчення мотивацій та поведінкових моделей споживачів. Ключовим інструментом у цьому процесі є створення і просування унікального бренду дестинації – логотипу, слогану, візуальної ідентичності, що забезпечують впізнаваність і викликають позитивні асоціації.

Продовження таблиці 1.3

1	2
	Брендинг, таким чином, об'єднує матеріальні (інфраструктурні, сервісні) та нематеріальні (емоційні, культурні, символічні) характеристики території.
Креативний маркетинг та інноваційні підходи	Ефективне просування туристичних дестинацій неможливе без впровадження креативних рішень. Це включає розробку авторських турів, маршрутів, організацію культурних фестивалів, спортивних заходів, а також використання сучасних цифрових каналів комунікації – соціальних мереж, платформ для контент-маркетингу, співпраці з інфлюенсерами. Такі підходи дозволяють залучити молодіжну аудиторію та активізувати емоційне залучення. Успішною практикою також є програми лояльності, які стимулюють повторні візити та персоніфіковану взаємодію з туристами.
Якісне управління туристичними ресурсами	Якість послуг і рівень туристичної інфраструктури є визначальними чинниками формування іміджу дестинації. У цьому контексті важливими є модернізація матеріальної бази, покращення транспортної логістики, забезпечення доступності об'єктів, безпеки та сервісу. Крім того, постійний моніторинг туристичної привабливості за допомогою маркетингових досліджень дозволяє ефективно адаптувати стратегії управління під актуальні запити ринку.
Подієвий туризм як іміджевий ресурс	Подієвий туризм виступає потужним інструментом підвищення туристичної привабливості території. Організація масштабних заходів – культурних, ділових, спортивних – сприяє не лише зростанню туристичного потоку, але й формуванню унікального позиціонування дестинації як центру подій. Визначення «візитівкових» заходів, які відображають локальну ідентичність, є важливим елементом брендової стратегії.

Продовження таблиці 1.3

1	2
Міжнародна співпраця та партнерство	Інтеграція дестинації у глобальний туристичний простір передбачає активну участь у міжнародних туристичних виставках, форумах, проектах та обмін досвідом з іншими регіонами. Стратегічне партнерство з міжнародними організаціями, залучення експертів, обмін інноваційних практик дозволяють розширити ринки збуту туристичних послуг і підвищити імідж на міжнародному рівні.
Орієнтація на сталий розвиток та соціальну відповідальність	Зростання значущості етичного споживання в туризмі зумовлює необхідність дотримання принципів сталого розвитку. Впровадження «зелених» технологій, підтримка місцевих громад, збереження екосистем і культурної спадщини позитивно впливають на репутацію дестинації та сприяють формуванню її довготривалого позитивного іміджу. Туристична пропозиція має враховувати баланс між економічною вигодою та соціальною відповідальністю.

Виходячи з усього вищевикладеного можна підсумувати, що поняття туристичної дестинації є багатовимірним і складним за своєю структурою. Воно охоплює не лише фізичний простір, а й функціональні, соціокультурні, емоційні та управлінські компоненти, які взаємодіють між собою з метою забезпечення цілісного туристичного досвіду [9].

Висновки до розділу 1

Таким чином, на підставі проведеного в першому розділі дослідження сутності, видів та стану розвитку медичного туризму доцільно зробити такі висновки:

1. Медичний туризм — це вид відпочинку, який включає отримання медичної допомоги за межами місця проживання. Медичний туризм

поділяється на внутрішній, в'їзний і виїзний В основі класифікації медичного туризму за видами лежить принцип, який визначає мету подорожі. Туристи зазвичай подорожують у середині країни або за кордоном для діагностики, лікування або реабілітації, зміцнення здоров'я або профілактики захворювань, а також для отримання косметичних послуг.

2. Медичний туризм орієнтований на відпочинок, релаксацію та оздоровлення, тому він вимагає більшої тривалості подорожі, меншої кількості міст і більшого перебування. Крім того, відпочинок у санаторно-курортних закладах для лікування здоров'я є частиною медичного туризму.
3. Ринок медичних послуг характеризується особливостями праці медичних працівників, де збереження життя пацієнта, гуманітарна місія охорони здоров'я та етична цінність лікарської діяльності переважають економічну доцільність і прибутковість медичної діяльності.
4. Туристична дестинація для такого явища, як медичний туризм, є важливою складовою, оскільки охоплює найрізноманітніші сфери, котрі впливають на заохоченість споживача та прямо впливають на економічний компонент.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ РОЗВИТКУ РИНКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

2.1. Дослідження світових трендів розвитку медичного туризму

Розвиток індустрії туризму разом із зростанням інтересу до здорового способу життя та медичних технологій у всьому світі призвів до появи нових видів туризму. Одним із таких видів є відвідування туристичних дестинацій для отримання різноманітних медичних послуг, які не обмежуються лікувальними операціями та хірургічними утручаннями, а також комплексом супутніх процедур.

З початком XXI століття медичний туризм як цілісний вид туристичної діяльності пережив значний етап розвитку. Це сталося завдяки швидкому розвитку глобалізаційних процесів, розширенню доступності транспортних систем для більшості мандрівників і швидкому поширенню інформаційних потоків завдяки можливостям Інтернету та соціальних мереж. Крім того, отримання медичних послуг в іншій країні чи регіоні стало звичайною практикою. Це призвело згідно зі статистичними даними, у період з 2017 по 2018 рік світовий ринок медичного туризму стабільно зростав на 4 % на рік. Це порівняно з зростанням світового валового продукту на 3,5%. Компанії медичного туризму заробили 15 млрд. дол.

Ринок медичного туризму у 2024 році оцінювався в 41,75 млрд доларів США, і, за прогнозами, як видно з рис. 2.1, до 2030 року він досягне 101,98 млрд доларів США, зростаючи зі середньорічним темпом зростання на 16,08%. Лікування серцево-судинних захворювань (аортокоронарне шунтування та трансплантація серцевого клапана), стоматологічне лікування (вініри, стоматологічні імпланти та коронки), косметичні процедури (грудні імпланти та підтяжка обличчя) та ортопедичне лікування (реконструкція

коліна та кульшового суглоба, операції на хребті) є одними з найчастіше виконуваних процедур для медичних туристів [56].

Рис.2.1. Прогнозований розвиток медичного туризму на 2025-2030 роки

Джерело: [56]

Більшість планових операцій, таких як косметична хірургія, деякі стоматологічні операції, лікування безпліддя та операції зі схуднення, не покриваються страховими компаніями в США. Обмежена доступність або відсутність страхового покриття спонукає людей звертатися за процедурами до таких країн, як Таїланд, Індія та Малайзія. Косметичні операції в більшості країн вважаються плановими, і тому не покриваються медичним страхуванням. Це призводить до того, що зацікавлені пацієнти шукають варіанти лікування за кордоном.

Пацієнти можуть значно заощадити кошти на лікуванні, подорожуючи до країн, де такі послуги надаються за нижчими цінами. Наприклад, за даними Американського товариства пластичних хірургів, процедура збільшення

грудей в середньому коштує близько 4500-5000 доларів США для людини в США, порівняно з приблизно 3000-4000 доларів США в Малайзії. Крім того, вартість екстракорпорального запліднення у США становить від 12 000 до 25 000 доларів США, тоді як у Таїланді його вартість становить близько 6200-12 000 доларів США. Ця різниця в ціні призвела до збільшення кількості пацієнтів, які прибувають до азійських країн.

Реклама має надважливе значення для залучення нових споживачів послуг медичного туризму. Як і в багатьох інших приватних секторах, медичний туризм вимагає рекламної присутності. Реклама на веб-сайтах стала основним джерелом інформації для мандрівників, які шукають медичні послуги. Тому наявність більшої кількості визнаних лікарень підвищує світовий статус країни. Феноменальний ріст оздоровчого туризму супроводжується створенням медичних центрів, акредитованих Міжнародною комісією з питань охорони здоров'я [56].

Однак пандемія COVID-19 зупинила міжнародні та внутрішні подорожі, заклавши кордони та вводячи обмеження. Аналітики прогнозують, що ринок мав скоротитися мінімум на тридцять відсотків у 2020 році та досягти рівня 2019 року лише в 2022–2023 роках. Ці прогнози виправдалися: бізнес відновив свою діяльність у 2020 році до 27,5 млрд дол. США, а в 2021 році становив приблизно 30 млрд дол. США завдяки відновленню бізнесу та адаптації до нових обставин (рис. 2.2).

Для порівняння, лікувально-оздоровчий та велнес-туризм приносять суму в 40 млрд. дол. Доходи від медичного туризму зростуть на 30-35% до 2023 року, якщо тенденції залишаться стійкими [39].

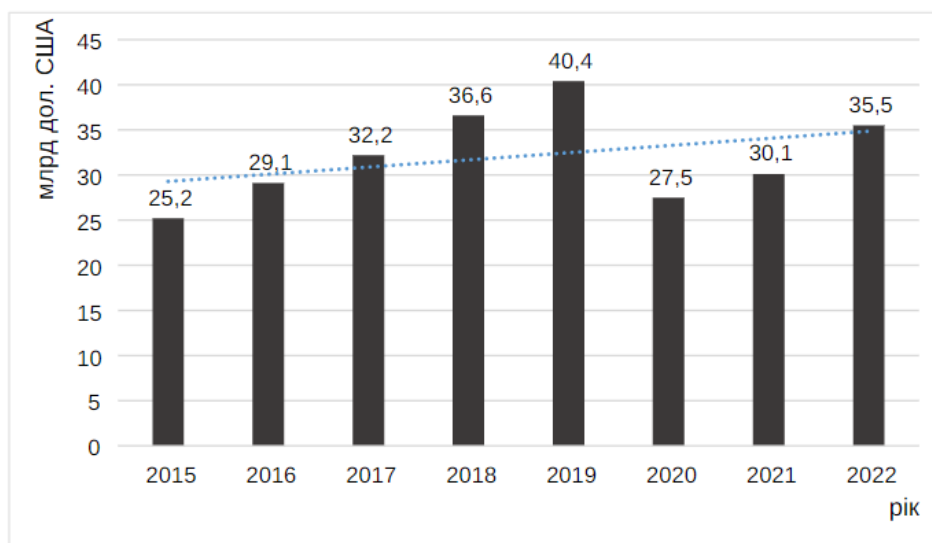

Рис. 2.2. Динаміка обсягів надання медичних послуг на світовому ринку медичного туризму, у період 2015–2022 рр., млрд дол. США

Джерело: [42]

На рис. 2.3 показано прогнозовані значення зростання світового ринку медичного туризму до 2027 року. На наведеній діаграмі видно, що це багатомільярдні обороти, а Таїланд, Індія, Мексика та інші країни, які є лідерами у світі, є найбільшими. Хоча річний оборот послуг Ізраїлю з іноземними клієнтами сягав 400 млн. доларів до пандемії COVID-19, у 2018 році [42].

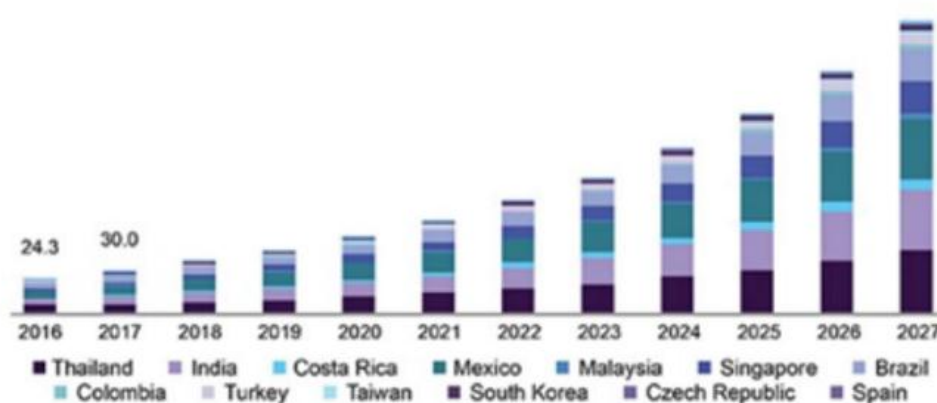

Рис. 2.3. Прогнозовані значення ринку медичного туризму у світі у 2016-2027 роках

Джерело: [42]

Протягом прогнозованого періоду ринок ймовірно розвиватиметься шаленими темпами. Висока вартість медичних послуг у розвинутих країнах є основним фактором, що стимулює зростання ринку. Крім того, галузь розвивається через зростання попиту на процедури, які не покриваються страховкою, такі як операції зі зміни статі, репродуктивна терапія, стоматологічна реконструкція та естетична хірургія та інші рис. 2.4. [57]

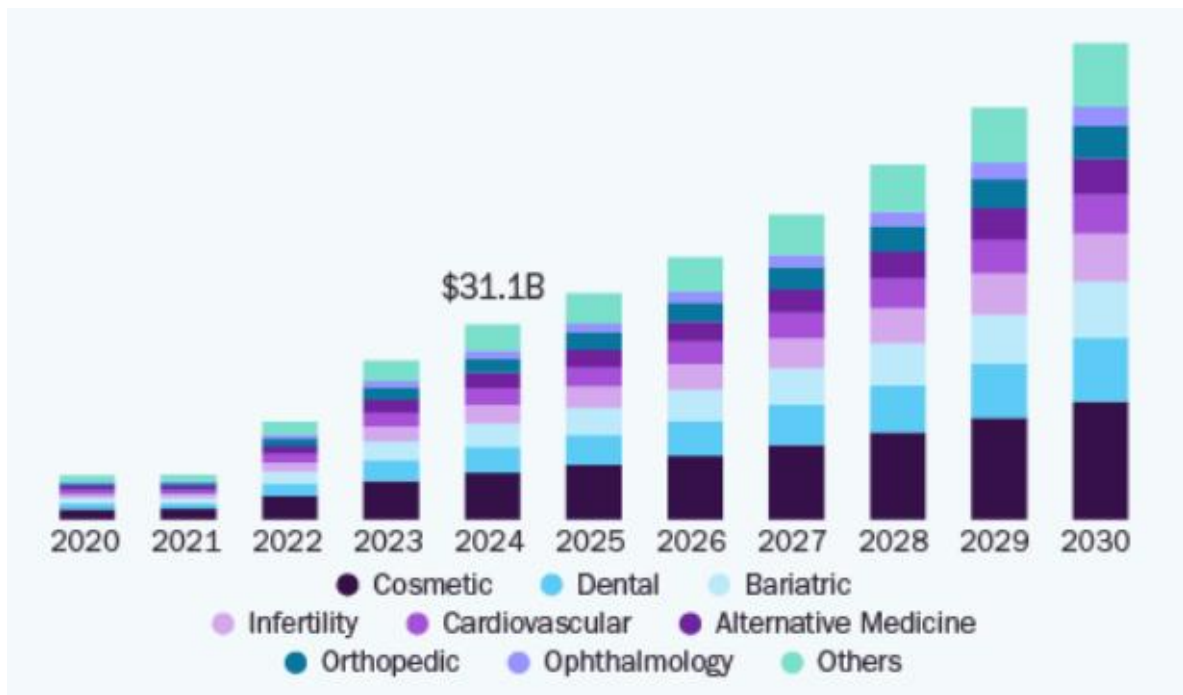

Рис.2.4. Структура ринку медичного туризму на 2020-2030роки
Джерело: [57]

Пацієнти часто вибирають медичний туризм через низку причин. Найважливішими з них є бажання заощадити гроші, недоліки внутрішньої медичної інфраструктури, тривалі очікування на медичні процедури, покращення здоров'я пацієнтів і бажання поєднати лікування з відвідуванням інших країн. Високі витрати на медичне обслуговування в країнах з високим рівнем доходу спонукають пацієнтів шукати більш дешеві та якісні медичні послуги за кордоном [2].

Графік на рис. 2.5. ілюструє дані про кількість медичних туристів у провідних країнах світу станом на допандемічний період. Дані, представлені

на рисунку, відображають в'їзний медичний туризм – тобто кількість пацієнтів, які прибули до країни з-за кордону з метою отримання медичних послуг. Очевидно, що лідером у цьому сегменті виступає Таїланд з понад 2,5 млн пацієнтів на рік, за ним слідують Мексика (1,3 млн), Малайзія (1,2 млн), а також Сполучені Штати Америки (1 млн) та Індія (700 тис.). Ці п'ять країн формують «ядро» глобального ринку медичного туризму, приваблюючи пацієнтів із різних регіонів світу завдяки поєднанню доступності, якості та спеціалізації послуг [60].

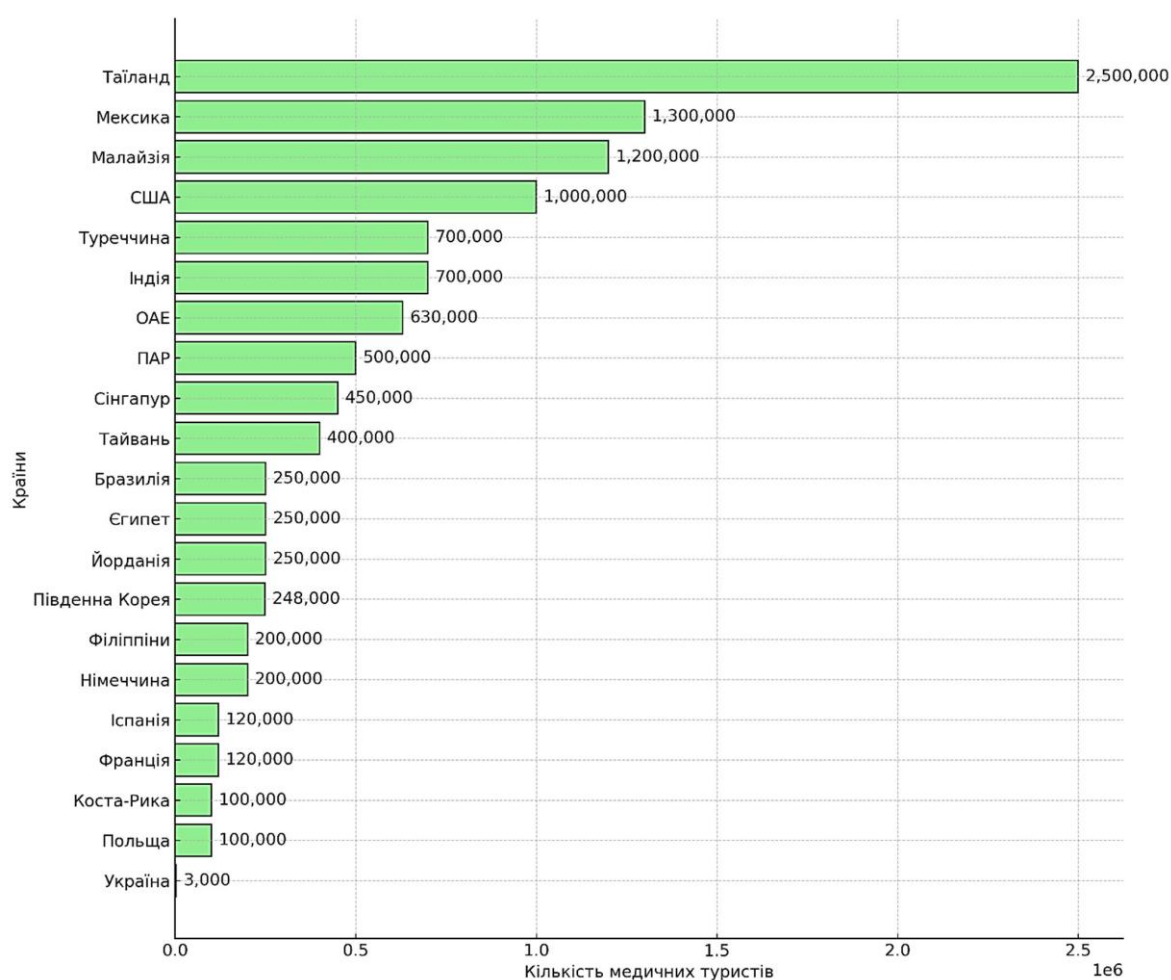

Рис.2.5. Кількість медичних туристів у провідних країнах світу до 2019 року

Джерело: [60].

Середньорівневі показники демонструють такі країни як Туреччина (700 тис.), Південна Африка (500 тис.), Сінгапур (450 тис.), Філіппіни (200 тис.), Німеччина (200 тис.) та Об'єднані Арабські Емірати (630 тис. у Дубаї). Україна, хоча й володіє певним потенціалом у сфері стоматології, пластичної хірургії та репродуктивної медицини, наразі має незначний обсяг в'їзного потоку медичних туристів – лише близько 3 000 пацієнтів на рік, що свідчить про низьку інтеграцію країни у глобальний ринок медичних послуг. Водночас Україна є джерелом виїзного медичного туризму, оскільки багато громадян змушені шукати лікування за кордоном через брак спеціалізованих або безпечних послуг у воєнний період (рис. 2.6).

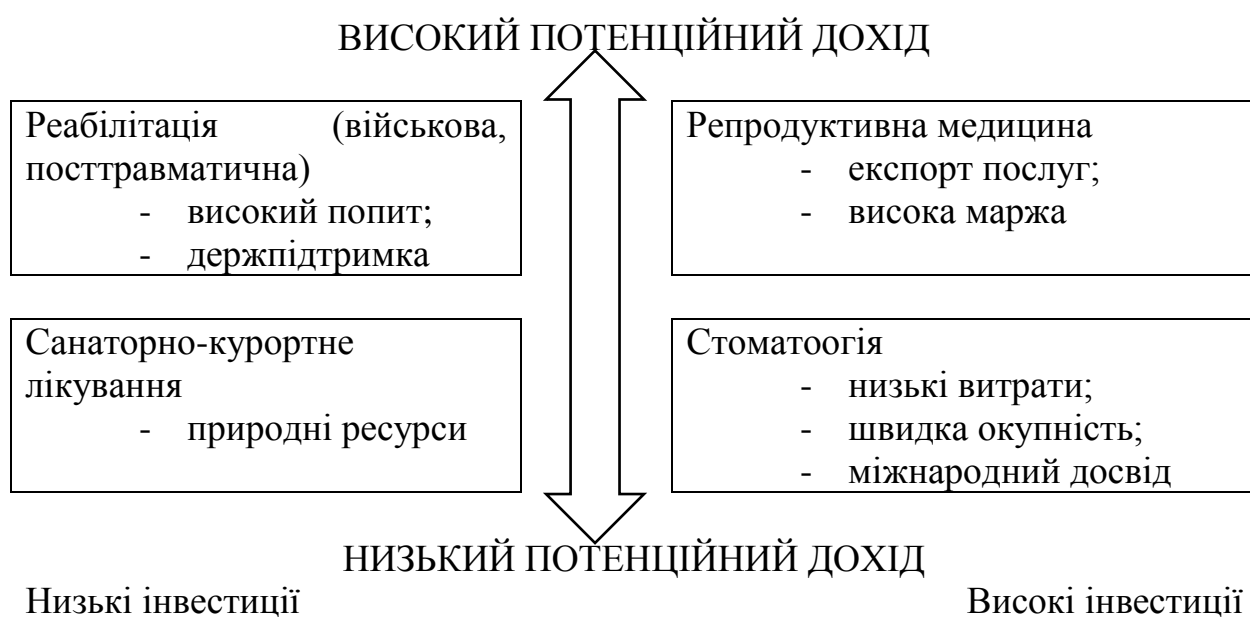

Рисунок 2.6. Матриця пріоритетності розвитку напрямів медичного туризму в Україні

* Вісь X – рівень інвестиційних витрат. Вісь Y – потенційний економічний дохід

Джерело: сформовано автором на основі [69; 70; 71].

Побудована матриця пріоритетності розвитку напрямів медичного туризму в Україні дозволяє визначити стратегічні орієнтири інвестування у галузь. Найбільш перспективними з точки зору співвідношення інвестиційних витрат і потенційного економічного доходу є стоматологія та репродуктивна медицина, які характеризуються відносно швидкою окупністю та стабільним міжнародним попитом. Водночас реабілітаційна медицина, особливо у післявоєнний період, потребує значних інвестицій, але має стратегічне значення для національної економіки та соціальної стабільності. Санаторно-курортне лікування, у свою чергу, виступає базовим сегментом внутрішнього медичного туризму та формує основу для сталого розвитку регіонів.

Слід наголосити, що розвитком медичного туризму на наднаціональному рівні опікується Всесвітня асоціація медичного туризму (GHTC), тоді як в Україні цю функцію виконують Українська асоціація медичного туризму (УАМТ) та Державне агентство розвитку туризму. Водночас, на відміну від країн, де медичний туризм є пріоритетним напрямом державної політики – зокрема США, Туреччини, Ізраїлю, Німеччини, Індії, Таїланду, Південної Кореї, Малайзії – і підтримується цільовими програмами та державними інвестиціями, в Україні він досі не отримав належного інституційного оформлення [60].

Варто зазначити окремі компанії на ринку медичного туризму. Ці компанії разом займають найбільшу частку ринку та диктують тенденції галузі у світі.

Ключові компанії медичного туризму у світі:

- MOHW Hengchun Tourism Hospital
- Apollo Hospitals Enterprise Ltd.
- Bumrungrad International Hospital
- Mount Elizabeth Hospitals
- Raffles Medical Group
- Dr. B. L. Kapur Memorial Hospital

- Kasemrad Hospital International Rattathibet
- Mission Hospital
- Bangkok Hospital
- Miot Hospital
- Penang Adventist Hospital [57].

Медичний туризм відзначається найшвидшим зростанням серед інших видів туризму. З кожним роком ринок цього сегменту розширюється, що призводить до більшої конкуренції серед компаній, які спеціалізуються на лікувальному туризмі. Наслідком цього є пошук нових способів приваблення клієнтів. Курорти та санаторії, зберігаючи своє лікувальне призначення, доповнюють свої послуги різноманітними культурними та спортивними заходами [4].

За останні кілька десятиліть подорожі стали більш доступними, що дозволило людям обирати оздоровчі заклади не тільки в своїх містах, але й за кордоном, що також мало значний вплив на розвиток медичного туризму.

В той же час, важливим у контексті розвитку медичного туризму є Європейський індекс здоров'я споживачів або індекс споживача послуг охорони здоров'я — це комплексна оцінка ефективності національних систем охорони здоров'я країн Європейського Союзу. Це ще один важливий інструмент соціально-економічної оцінки сучасного світового ринку медичного туризму. У 2005 році шведсько-французька консалтингова фірма запропонувала цей показник, який зараз є одним із основних показників, що відображають сучасні тенденції на ринку медичного туризму.

Для його визначення використовуються значення понад сорока вихідних параметрів, які поділені на шість предметних функціональних областей, які включають «права пацієнта та інформацію», «доступність медичних послуг», «е-здоров'я» та інші. Ця рейтингова оцінка використовується для 35 країн, більшість яких знаходяться в Європейському Союзі. Але рейтинг 2018 року включав не лише держави ЄС, але й багато країн, розташованих в Європі [53].

До таких можна віднести такі країни, як Швейцарія, Чорногорія, Хорватія та Албанія, серед інших.

Світовий медичний туризм продовжує розвиватися і стрімко зростати. В'їзний оздоровчий і лікувальний туризм приносять сотні мільйонів доларів доходу щороку в провідних країнах світу з хорошою медициною, що значно поповнює бюджет країни (табл. 2.1).

Таблиця 2.1. Ключові глобальні тренди розвитку медичного туризму та їх економічні наслідки

Глобальний тренд	Зміст тренду	Економічні наслідки для країн-реципієнтів
Ціновий арбітраж у медицині	Значна різниця у вартості процедур між країнами	Зростання експорту медичних послуг
Спеціалізація дестинацій	Концентрація на окремих видах лікування	Формування медичних кластерів
Міжнародна акредитація (JCI)	Сертифікація лікарень за світовими стандартами	Підвищення довіри та платоспроможного попиту
Цифровізація медицини	Телемедицина, онлайн-консультації	Скорочення транзакційних витрат
Інтеграція туризму й медицини	Лікування + відпочинок	Мультиплікативний ефект для економіки

Джерело: сформовано автором на основі [63; 64; 65].

Таким чином, глобальні тренди розвитку медичного туризму мають чітко виражений економічний характер і формують нові моделі міжнародного перерозподілу потоків пацієнтів та фінансових ресурсів. Країни, які системно інвестують у спеціалізацію медичних послуг, міжнародну акредитацію закладів охорони здоров'я та інтеграцію туристичної й медичної інфраструктури, отримують стійкі конкурентні переваги на світовому ринку медичного туризму (рис. 2.7).

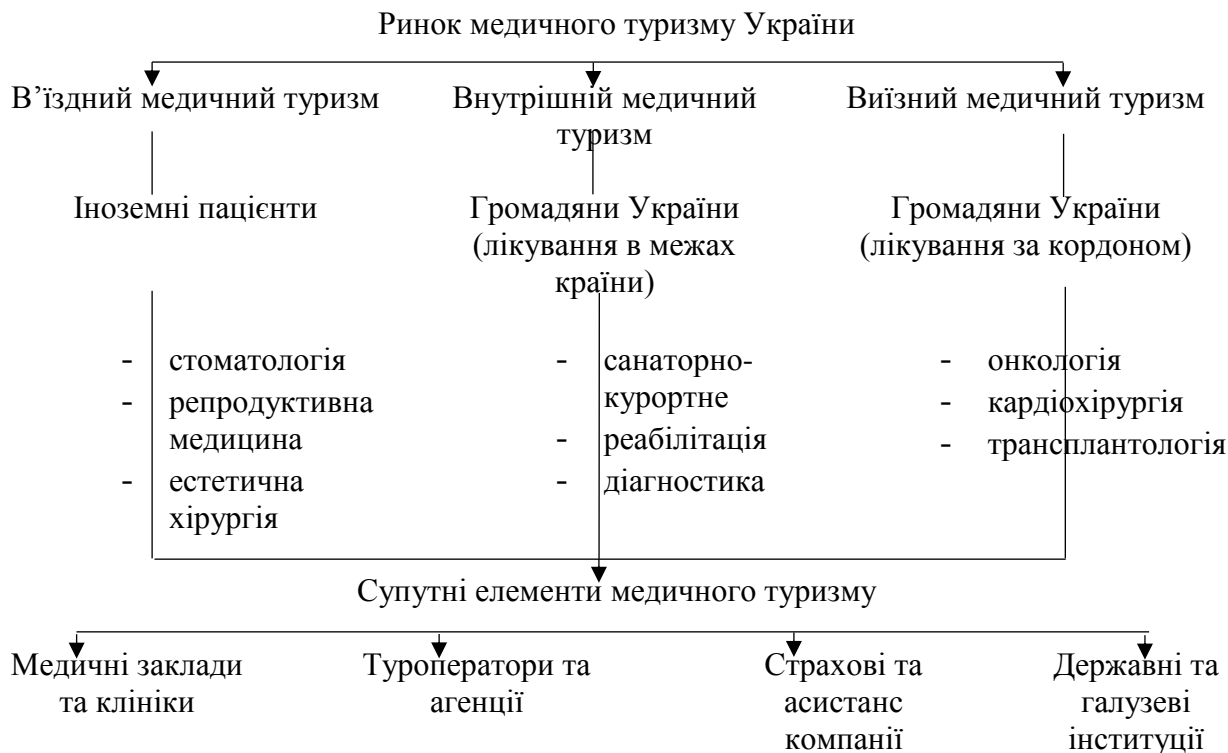

Рисунок 2.7. Структура ринку медичного туризму України

Джерело: сформовано автором на основі [66; 67; 70].

Дослідження світових трендів розвитку медичного туризму вказують на кілька ключових напрямків та особливостей, що визначають розвиток цієї галузі:

1. Зростання попиту на медичний туризм:

За останні роки спостерігається збільшення попиту на медичний туризм, зумовлене як підвищенням вартості медичних послуг у багатьох розвинених країнах, так і підвищенням свідомості пацієнтів про можливість отримання високоякісних послуг за кордоном.

2. Широкий спектр медичних послуг:

Зростає різноманітність медичних послуг, які надаються для іноземних пацієнтів. Це охоплює не лише традиційні медичні процедури, а й стоматологію, косметичну хірургію, відновлювальні та альтернативні методи лікування.

3. Технологічний прогрес:

Впровадження технологій, таких як телемедицина, дистанційне моніторинг і медичні інформаційні системи, розширює можливості медичного туризму і полегшує взаємодію між пацієнтами та медичними установами.

4. Маркетингові стратегії та конкуренція:

Країни, що активно розвивають медичний туризм, використовують маркетингові стратегії для привертання іноземних пацієнтів. Зростання конкуренції змушує країни поліпшувати якість медичних послуг та створювати інноваційні підходи.

5. Фокус на якість та сертифікацію:

Поширюється тенденція до встановлення стандартів якості та сертифікації для медичних установ. Це стає важливим фактором при виборі країни для медичного туризму.

6. Індивідуалізований підхід:

Зростає попит на індивідуалізовані медичні програми, що враховують особливості кожного пацієнта. Медичний туризм все більше стає персоналізованим та орієнтованим на потреби конкретного клієнта.

7. Фактори безпеки:

Забезпечення безпеки пацієнтів стає однією з ключових пріоритетів. Країни, що розвивають медичний туризм, акцентують на створенні правових та медичних умов для гарантії безпеки пацієнтів.

8. Вплив пандемії COVID-19:

Пандемія вплинула на медичний туризм, змушуючи багато пацієнтів переосмислити свої подорожі та вибір медичних послуг. Одночасно це стимулює розвиток віддалених консультацій та технологічних рішень.

Дослідження цих світових трендів може слугувати корисною основою для формування стратегій розвитку медичного туризму в різних країнах, включаючи Україну (табл. 2.2).

Таблиця 2.2.Тенденції розвитку медичного туризму у світі

Фактори	Тенденції
1	2
Мода на здоров'я та перенесення пріоритетів на споживчі потреби	«Сьогодні «система охорони здоров'я є відображенням глобалізованої споживчої культури» [41].
Здоров'я є життєво важливим для людей у всьому світі	«Здоров'я назвали найважливішою особистою проблемою (після фінансових труднощів) 48% українців і поляків, 41% німців, 40% італійців, 35 % шведів» [32].
Накопичений досвід медичної практики та науки в Європі	«Університетські клініки в Європі відомі як осередки медичної науки понад два століття. Виробники медичної техніки і фармацевтичні компанії Європи належать до провідних у світі й створюють сприятливе середовище для інновацій. Актуальними напрямками європейської медицини є лікування онкологічних хвороб методом кріохірургії, радіаційна онкологія, трансплантація, клітинна терапія, лазерна косметологія та дерматологія, штучне запліднення, лапароскопічні операції, а також добре розвинена діагностика» [41]
Стирання відмінностей у рівні розвитку національних систем	«За EuroHealth Consumer Index 2015 найкращою у Європі є система охорони здоров'я Нідерландів. Друге та третє місця займають Швейцарія та Норвегія. Серед країн, рейтинг яких з 2010 р. підвищився на 5 і більше щаблів – Болгарія, Румунія, Литва, Словаччина, Греція, Угорщина, Естонія. Отже, зникають відмінності у якості охорони здоров'я медичних послуг між Західною і Східною Європою, однак при збереженні в останній помірних цін. Законодавство країн ЄС стимулює переміщення через кордон медичних послуг, медпрацівників, взаємне визнання сертифікатів та кваліфікаційних стандартів. У квітні 2009 р. Європарламент узаконив вільний вибір країни для лікування, не залежно від місця проживання, з правом на компенсацію витрат» [50].
Комерціалізація охорони здоров'я та диференціація цін на регіональному рівні	«У Доповіді ВООЗ у 2008 р. зазначається, що «система охорони здоров'я світу рухається в сторону нерегульованої комерціалізації». Водночас ціни на лікування залежно від країни дуже відрізняються. Особливо в країнах ЄС з розвинутою інфраструктурою: Німеччина, Швейцарія, Данія, Бельгія та ін. Фінансово-економічна криза та політичні конфлікти Хоча «медичний туризм не має імунітету від рецесії» [52], проте криза заклала стимули для розвитку в перспективі.

Продовження Таблиці 2.2.

1	2
	В умовах економічного спаду кожен уряд опинився перед необхідністю скорочення державних видатків, у тому числі і на медичне обслуговування. У той же час, погіршення здоров'я населення вимагає більше зусиль медичної служби та чинитиме тиск на бюджет. Тому багато пацієнтів будуть розглядати лікування за кордоном як цілком реальний варіант» [48].
Демографічна структура населення Європи	«2010–2020 рр. – це період, коли представники найбільш численного покоління другої половини ХХ ст. (1946– 1970 рр.) перейдуть у старші вікові групи. Нині під сумнівом залишається здатність існуючих систем охорони здоров'я Європи піклуватися про зростаючі потреби старіючого населення. Медичний туризм є альтернативним механізмом подолання вказаних проблем без розширення місцевого потенціалу охорони здоров'я [40] Інформаційноінноваційні процеси Уже інвестовано 23 млн євро в електронні технології охорони здоров'я в ЄС, щоб зробити можливим між державами – членами ЄС обмін у електронній формі інформацією про пацієнтів та отримане ними лікування» [49].

Джерело: складено автором на основі [32; 41; 48; 49; 50]

В останні роки медичний туризм, який включає лікування, діагностику та реабілітацію, склав близько 2% світового ВВП. Більше 50 країн запровадили національні програми з медичного туризму в рамках розвитку своїх економік. Німеччина, Ізраїль, Туреччина, Індія, Сінгапур і Таїланд інвестують мільйони доларів у створення медичної інфраструктури, а також у будівництво комфортабельних клінік із кращим обладнанням і інноваційними технологіями, щоб забезпечити високоякісне лікування. Фахівці цих установ регулярно стажуються та навчаються в найкращих медичних університетах світу. Лікарі в медичних установах, які приймають іноземних пацієнтів, володіють кількома мовами. У багатьох країнах навчання мов є обов'язковим для середнього та вищого медичного персоналу. Багато клінік отримали сертифікацію за стандартами JCI.

ВООЗ стверджує, що до 2024 року туризм і охорона здоров'я стануть одними з найважливіших світових економік. Крім того, туризм у сфері

охорони здоров'я та оздоровлення очікується зростання ще швидше, оскільки населення світу старіє.

Крім того, є чотири основні причини, чому люди віддають перевагу медичному туризму: більш сучасні медичні технології та допомога за кордоном, більш низькі ціни на діагностику та лікування в іншій країні, чудовий сервіс і медична допомога, і час, оскільки люди довго чекають медичного лікування в своїй країні.

На ринку медичного туризму головним завданням є завоювання уваги та довіри клієнтів, створення оптимального співвідношення ціна-якість і надання додаткових послуг, крім лікування та діагностики, відповідно до кон'юнктури ринку. Пацієнт може не тільки вирішити свої проблеми зі здоров'ям, але й відпочити та познайомитися з місцевими пам'ятками, не відчуваючи дискомфорту в спілкуванні та взаємодії.

2.2. Загальні тенденції розвитку ринку медичного туризму в Україні

Незважаючи на те, що Україна має достатні ресурси для розвитку медичного туризму, останні роки були найскладнішими для неї, оскільки ситуація загострилася з початком повномасштабного вторгнення. Але галузь медицини продовжує розвиватися та досягати світових успіхів, динаміка розвитку сфери охорони здоров'я в Україні показана графічно на рис.2.8.

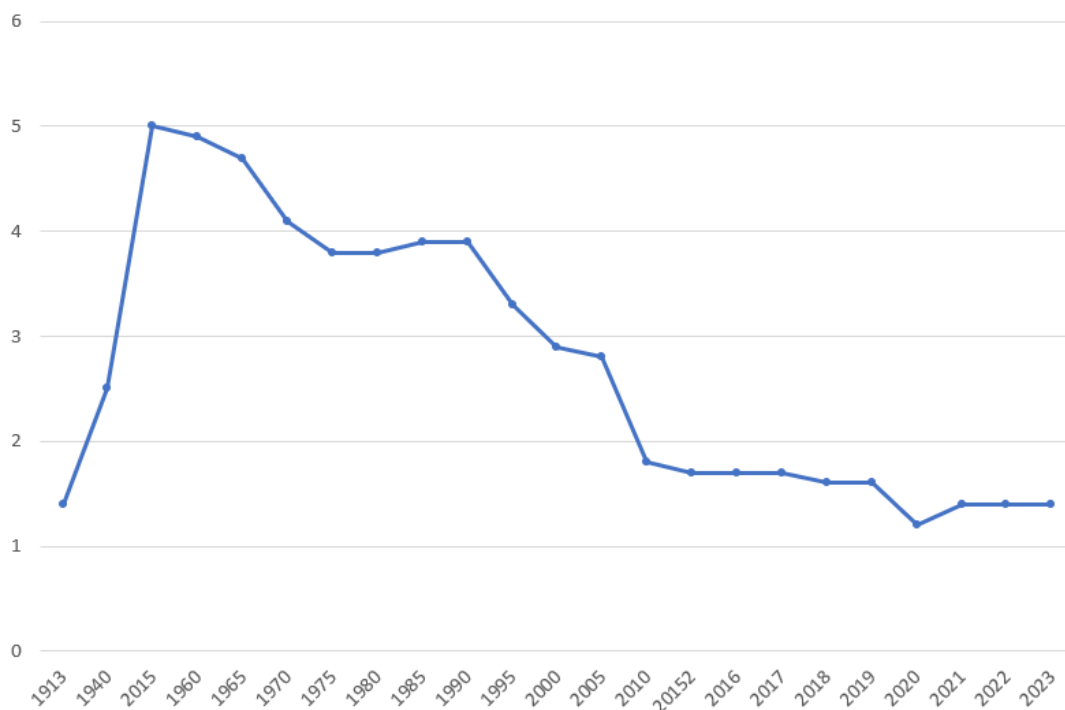

Рис.2.8. Динаміка кількості закладів охорони здоров'я за період 1913-2023роки, тис.

Джерело: складено автором на основі [58].

Зважаючи на це, варто згадати, що в Україні є цілі галузі медицини. Медичні установи відзначаються якістю послуг та медичним обладнанням, яке дозволяє ставити правильні діагнози та надавати більш детальні та точні послуги. На графіку рис. 2.9 показано динаміку стаціонарних медичних послуг в Україні у період з 1913 по 2023 роки.

Не можна забувати про прорив у медичній галузі клінік онкології та кардіології, які зробили значний прорив у розвитку медицини та зробили унікальні медичні розробки. Враховуючи сприятливу законодавчу базу та висококваліфікований персонал у сфері здоров'я, Україна є великою перевагою для іноземців, які хочуть отримати медичний туризм і послуги саме тут. Лікування на державному рівні в більшості країн не завжди передбачає персональний підхід, що є причиною цієї зацікавленості.

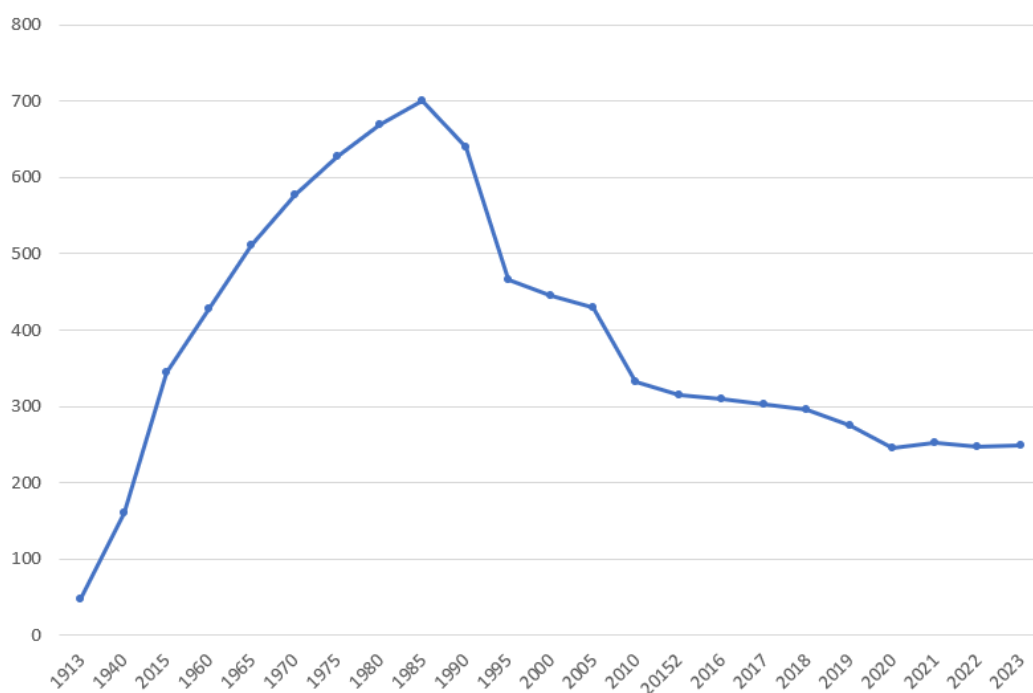

Рис 2.9. Динаміка кількості стаціонарних ліжок з 1913 по 2023 роки, тис.
Джерело: складено автором на основі [58].

Такі профілі, як стоматологія та офтальмологія, демонструють успіх медицини. Ці галузі продемонстрували величезну ефективність лікування, а також багато ефективних клінік з надання послуг без госпіталізації до стаціонару. Кількість амбулаторно-поліклінічних закладів в Україні за останні роки значно зросла, що видно на графіку рис. 2.10.

В інших країнах аналогічні медичні послуги коштують більше, ніж у домінуючих місцях в Україні. Це також пояснює бажання великої кількості іноземців або членів української діаспори проходити медичне лікування саме в Україні.

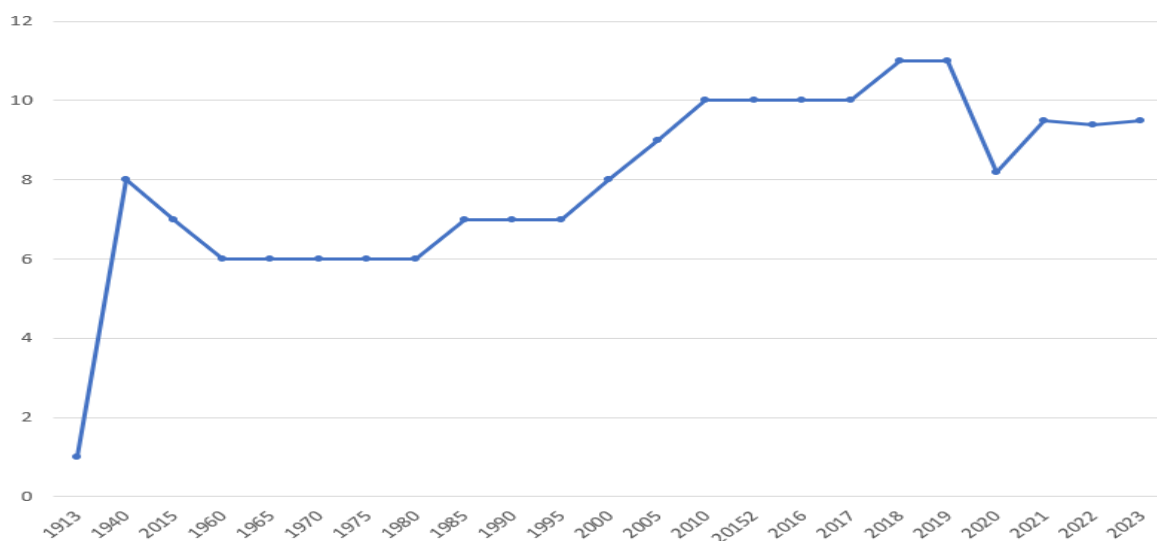

Рис. 2.10. Кількість лікарських амбулаторно-поліклінічних закладів за період 1913-2023 роки, тис.

Джерело: складено автором на основі [58].

Аналізуючи статистичні дані по рис. 2.8 та рис. 2.9 чітко можна прослідкувати тенденцію до зменшення кількості лікувальних закладів, більшою мірою за рахунок зменшення частки стаціонарних послуг в Україні. Натомість, рис. 2.10 яскраво демонструє стабільне зростання кількості амбулаторно-поліклінічних лікувальних закладів до початку пандемії Covid-19 у 2019 році, коли відмічався спад, та знову стабільне зростання після кінця пандемії. Для медичного туризму важливу роль відіграють саме медичні послуги, котрі надаються в найкоротші терміни, а отже зі збільшенням кількості відповідних закладів можна очікувати і зростання потоку споживачів.

Слід зазначити, що такий фактор, як володіння іноземною мовою медичними працівниками, які приймають зарубіжних пацієнтів, досяг позитивного результату. Медики припускають, що приблизно 60% лікувальних закладів в Україні приймають іноземних туристів. Всесвітня

асоціація медичного туризму стверджує, що Україна є хорошим місцем для інвесторів, які хочуть інвестувати в розвиток охорони здоров'я [13].

Зважаючи на те, що Україна відома своїми мінеральними та бальнеологічними курортами, водами та грязями, санаторно-курортне лікування відіграє важливу роль у розвитку медичного туризму. Львівська область є одним із найкращих місць в Україні з 51 санаторієм, 8 санаторіями-профілакторіями, 6 пансіонатами з лікуванням, 31 базою відпочинку та 7 пансіонатами. В Закарпатській області санаторно-курортні заклади становлять 27,3%, в Івано-Франківську — 15,6%, а в Чернівцях — 5,4%. В Карпатському регіоні функціонують десять пансіонатів, 85 санаторіїв і 80 баз відпочинку, що складають структуру санаторно-курортних закладів медичного спрямування. Карпатський регіон Львівської області має найкраще лікування та медичну допомогу. Зокрема, це курорти Моршин, Трускавець і Східниця. Чернівецька область має найменший рівень оздоровчих послуг, оскільки в області немає розвиненої інфраструктури, яка спеціалізується на медичних і лікувальних послугах.

Спа-центри вже стали популярним місцем для розвитку медичного туризму, і багато людей, які приїжджають на лікування, хочуть отримати незабутні враження та спокій. Спа-центри славляться не тільки саунами, але й широким спектром масажів, соляними печерами та гало терапією. Курорти Солотвино в Закарпатській області пропонують такі послуги.

Крім того, Карпатський регіон багатий на спеціалізовану інфраструктуру, яка доповнюється культурно-історичними пам'ятками та спадщиною, пам'ятками архітектури та історії, культури та пам'ятками історії. Ці пам'ятки розташовані в чотирьох областях України та датуються понад 600-1900 роками. Львів, Підгірці, Жовква, Ужгород, Хотина, Чернівці та інші займають важливе місце. Екологічна безпека є важливою для розвитку медичного туризму. Це характеризується тим, що в Карпатах було найменше викидів шкідливих речовин у повітря, найменше втрат і найкраще збереження

екологічної цілісності. Це дуже важливо для розвитку медичного туризму. Можна сказати, що занепад медичного туризму в Україні є результатом низького рівня інфраструктури та сервісу даних послуг.

Варто зазначити, що недостатня кількість туристичних туроператорів займається медичним туризмом, що збільшує витрати на процес медичного туризму. Туристи в першу чергу звертають увагу на наявність міжнародного сертифікату при виборі медичного закладу. Але на жаль, зараз це проблема для України, оскільки багато медичних установ мають міжнародну акредитацію. JCI (Joint Commission International), яка вже акредитувала медичні заклади понад 40 країн у всьому світі, є однією з найвідоміших і шанованих сертифікатів. У Києві пологовий будинок «Лелека» отримав таку акредитацію. Наразі в Україні лише невелика кількість приватних клінік має сертифікат ISO 9001.

Зважаючи на відсутність законодавчої бази, яка дозволяє відкривати медичні заклади, медицина в Україні не є надто привабливою для інвестицій із інших країн. З юридичної точки зору розвиток медичного туризму в Україні не має бути надто швидким. Оскільки в цій галузі немає законодавства, яке регулює ліцензування підприємств. Перш за все, Україна повинна прийняти спеціальний закон, який би регулював діяльність медичних установ і гарантував державно-приватне партнерство, якщо вона хоче, щоб медичний тероризм розвивався в країні. До прикладу можна взяти закон Ізраїлю «Про медичний туризм» 2019 року. Цей закон повністю регулює медичну галузь, встановлюючи чіткі правила для реєстрації підприємств у сфері медичного туризму. Проблемою, з якою стикаються багато людей, є те, що в Україні немає страхової системи в порівнянні з іншими країнами, що призводить до низького розвитку медичного туризму.

В більшості країн світу є високорозвинені системи страхування, які захищають пацієнтів і дають їм можливість отримати компенсацію у разі непередбачуваних подій. На жаль, більшість державних чи приватних

медичних установ в Україні знімають з себе відповідальність у разі надзвичайних ситуацій. Україна приваблива для медичних потоків, досвіду та санаторно-курортного лікування. З кожним днем в Україні з'являються все більше нових санаторних закладів і клінік з висококваліфікованим персоналом і європейським рівнем обслуговування.

Створення державно-приватного партнерства є одним із найпотужніших виходів на ринок медичного туризму для України. Це надасть лікувальним закладам можливість розвиватися в економічному напрямку та певні інструменти для покращення якості послуг. Це дозволить приватним і державним організаціям конкурувати та мати рівні права, а кошти від медичних послуг наповнять державний бюджет. Україна вже зробила багато для покращення та розвитку медичного туризму.

По-перше, УАМТ вже досягла значних досягнень у Східній та Центральній Європі. По-друге, все більше медичних закладів прагнуть отримати міжнародну акредитацію. По-третє, туристам, які бажають відвідати Україну заради медичних послуг, надано візу. Це було однією з найбільших проблем у цій галузі. Для впровадження досвіду іноземних країн у розвитку медичного туризму в Україні має бути розроблена стратегія з чітко визначеними етапами, яка буде підтримуватися та фінансуватися державою, а також приватними інвестиціями. Україна має всі необхідні передумови для того, щоб незабаром стати однією з найкращих країн Європи.

Наразі Україна працює над в'їзним лікувальним туризмом, пропонуючи свої послуги: Центр дитячої кардіохірургії, Центр серця та велика кількість приватних закладів. Досвід Туреччини, Індії та Угорщини, які зарекомендували себе в медичному туризмі, є ще однією перевагою для розвитку медичного туризму в Україні. Згадані вище країни можуть використовувати бренч-маркетинг як потужний інструмент для розвитку медичного туризму в Україні. Слід зазначити, що в'їзний туризм в Україні

поки що розвивається, тому було б розумно розробити стратегію, яка має складатися з наступних етапів:

1. Направлення в медицині;
2. Стратегічні ринки для України;
3. Впровадження в Україні організаційних і правових принципів;
4. Страхування життя.

Пацієнти можуть отримати кваліфіковану медичну допомогу за оптимальною ціною в Україні. Уже багато туристів регулярно приїжджають в Україну для лікування стоматології та репродуктивного здоров'я. Це ще не дозволяє збирати статистичні дані та оцінювати кількість туристів з інших країн, які прибувають в Україну для лікування. Оскільки в Україні відкриваються нові клініки з висококваліфікованими медичними працівниками та сучасним обладнанням, країна є достатньо розвиненою для розвитку медичного туризму. Інвестори – як іноземці, так і українці. Крім того, розробляються нові плани розвитку медичного туризму, що сприяє розвитку галузі.

Україна має великий потенціал для розвитку медичного туризму, якщо поєднати рекреаційні та медичні можливості з конкурентоспроможними цінами, висококваліфікованим персоналом і високоякісними медичними послугами.

Крім того, розробляються плани та розробляються стратегії медичного туризму, створюються сприятливі умови для державного значення, що дозволяє пришвидшити розвиток медичного туризму в Україні. В Україні розвивається як в'їзний, так і виїзний медичний туризм. Санаторно-курортне лікування є однією з провідних сфер розвитку медичного туризму.

Українські курорти з мінеральними водами та лікувальними грязями, а також бальнеологічні курорти мають великий потенціал для інвестицій у розвиток в'їзного медичного туризму. Розвиток регіональних ринків медичного туризму в Україні має на меті залучення іноземних туристів,

оскільки це підвищить популярність та сприятиме розвитку внутрішнього туристичного сектору, а їх приплив акумулюватиме важливі фінансові потоки в регіоні.

В Україні є близько 50–70% медичних закладів, які спеціалізуються на обслуговуванні іноземних пацієнтів, за оцінками фахівців. В Україні стоматологія та лікування безпліддя, реабілітаційна медицина, офтальмологія та радикальна медицина (кардіологія) є основними сферами в'їзного медичного туризму. Лікування, оздоровлення, діагностика та медичне туристичне страхування складають понад 40% виїзного медичного туризму. Медичний туризм, який швидко розвивається та має позитивний соціально-економічний вплив на економіку в цілому, є дуже важливим для туристичних підприємств.

При розробці медичного туристичного продукту, орієнтованого на виїзний туризм, важливо дотримуватися методу поетапної розробки туру, а також враховувати діяльність туристичного підприємства в інших країнах. Класифікація основних процесів у реалізації концепції медичного туризму дозволила окреслити учасників реалізації концепції медичного туризму, описати способи співпраці з міжнародними медичними центрами, визначити механізми співпраці та взаємодії між учасниками ринку медичного туризму.

Розвиток медичного туризму в Україні також обмежений низкою проблем, включаючи державне регулювання цієї галузі, матеріально-технічне забезпечення, відсутність єдиних стандартизованих навчальних програм у сфері медичного туризму, відсутність масових навчальних турів за кордон для лікарів і медичних працівників, які працюють у сфері медичного туризму, та багато інших.

2.3. Оцінка напрямів розвитку медичного туризму в Україні

Пацієнти відвідують захоплюючі місця відпочинку, користуються послугами трансферу та перекладачів, і це покращує транспортну та логістичну систему країни та економіку загалом. Зростаюча конкуренція серед клінік прискорює перетворення вітчизняної медицини, що є ще одним фактором, який сприяє розвитку медичного туризму в Україні.

Після розвалу СРСР у країні працювало багато спеціалізованих санаторіїв і профілакторіїв, які не отримували державного фінансування з початку незалежності України. Наявність чудової бази для надання лікувальних послуг стане поштовхом для перетворення їх на сучасні унікальні медичні установи, які принесуть користь як державі, так і своїм пацієнтам. Послуги медичного туризму в Україні умовно поділяються на різні категорії (рис. 2.11).

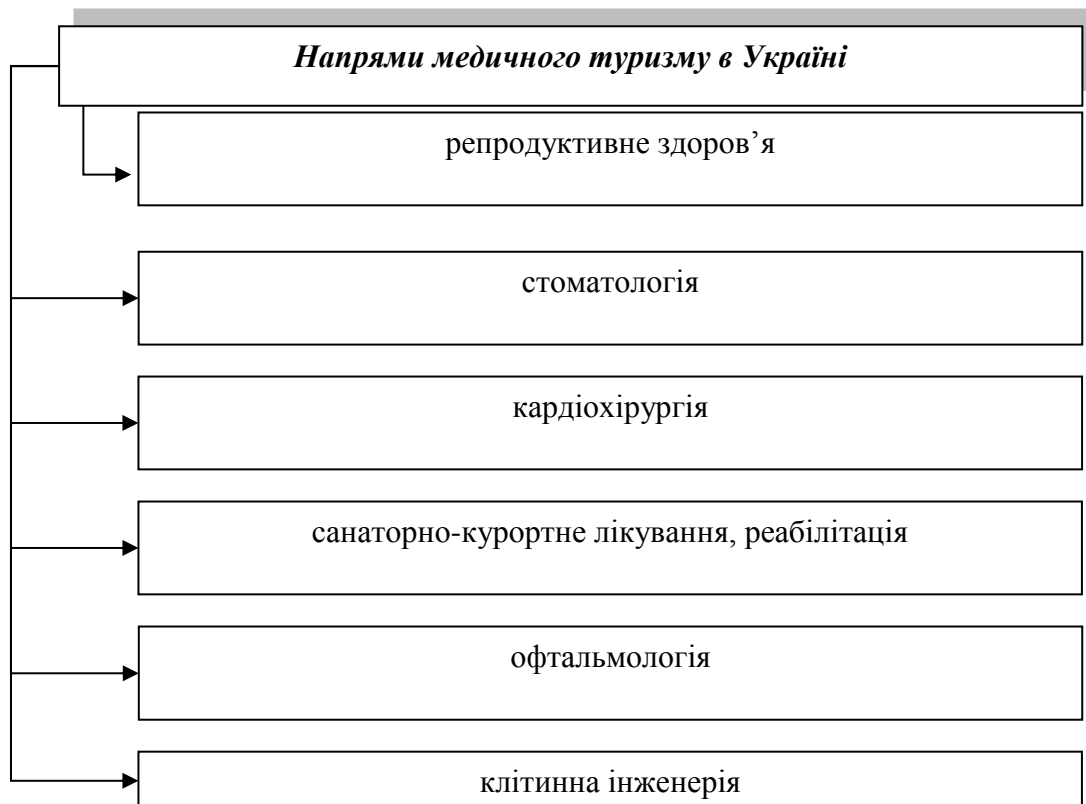

Рис. 2.11. Ключові напрями розвитку медичного туризму в Україні

Джерело: складено автором на основі [18; 22; 30; 42]

По кожній з наведених вище категорій варто розглянути ширше розуміння наведених галузей надання послуг з медичного туризму:

- Репродуктивне здоров'я.

За останні кілька років туристи більше довіряють українським лікарям з репродуктивної медицини. Число людей, які хочуть пройти обстеження саме в Україні, постійно зростає, попри складну політичну ситуацію в країні за останні три роки. Це може бути результатом хороших показників в галузі штучного запліднення або тим, що законодавство про сурогатне материнство та донорство яйцеклітин поки що в Україні не так жорстко регулюється, як у сусідніх країнах.

- Стоматологія.

Туристи, які приїжджають в Україну, щоб оздоровитися, найчастіше використовують цю послугу. Однією з причин є низька ціна процедури, тому що страховка не покриває стоматологічні рахунки за кордоном. По-друге, наші лікарі мають більше досвіду роботи з проблемними зубами, і більшість пацієнтів залишають зуб, а іноді й цілу щелепу, тоді як західні лікарі видалили б зуб, який був пошкоджений.

- Кардіохірургія.

Послуги стоматології також популярні серед іноземців. Наявність найпотужніших медичних апаратів, а також висока вартість операції є причиною цього. Крім того, слід зазначити, що українські лікарі беруть участь у безнадійних випадках. Крім того, ці операції працюють на дев'яносто відсотків.

- Офтальмологія.

У світі Одеський центр післяопікової патології ока є унікальним. За весь час своєї роботи він прийняв тисячі пацієнтів із інших країн і допоміг відновити зір понад 50 країнам. У той же час умови праці унікальних українських спеціалістів потребують покращення. Розвиток медичного туризму допоможе лікарям покращити умови проживання хворих і придбати

високоякісне обладнання для відновлення зору як українських, так і закордонних пацієнтів.

- Системна інженерія.

На вітчизняному ринку медичних послуг розвиток клітинної терапії успішно конкурує з західними аналогами. В Україні є єдиний у світі сервіс, який дозволяє зберігати мезенхімальні стромальні клітини. Інститут клітинної терапії в Києві був заснований у 2003 році. Тут зберігається інформація, яка допомагає пацієнтам з усього світу відновлювати здоров'я після операцій і травм.

Тисячі іноземних пацієнтів також приїжджають в Україну, щоб отримати омолодження організму за допомогою стовбурових клітин і плазми крові. Реабілітація та санаторно-курортне лікування. Україна відома своїми оздоровчими курортами. До них входять такі курорти, як Закарпаття, Трускавець, Миргород, Хмельник і Моршин, серед інших. Люди з інших країн відвідують ці місця, щоб відновитися після операцій, покращити своє здоров'я опорно-рухового апарату або імунну систему. Українські санаторії унікальні у всьому світі, і гості з інших країн повинні бронювати місця за кілька місяців. Більшість санаторіїв розташовані в районах з особливими мінеральними ресурсами та кліматом. Мінус для ринку полягає в тому, що санаторні комплекси складаються в основному зі старих будинків, побудованих ще за СРСР. Таким чином, клієнти таких здравниць можна охарактеризувати таким чином: вони невибагливі до умов проживання та комфорту; вони мають середній дохід; хто потребує оздоровлення; ті, хто живе в містах і хоче змінити своє життя; ті, хто любить тривалий відпочинок (лікування в санаторії повинно тривати не менше десяти днів); і ті, хто хоче відпочити на морі.

Після анексії Криму у 2014 році кількість санаторіїв зменшилася до 320. Зниження продовжувалося. Фінансова криза та стан санаторіїв були основними причинами зменшення кількості санаторіїв після 2014 року. На рис. 2.12 показано найпопулярніші курорти України станом на 2022 рік. Як

зазначалося раніше, більшість санаторіїв були побудовані ще за радянських часів, і за останні кілька десятиліть на їхній капітальний ремонт практично не виділялося фінансування. В даний час будівлі цих санаторіїв потребують ремонту та вдосконалення.

Рис. 2.12. Основні курорти України станом на 2022 р.

Джерело: [29]

Розвиток та осучаснення санаторіїв, рівно, як лікувально-профілактичних закладів, напряму пов'язаний з підвищенням іміджу туристичної дестинації саме на території України, що у свою чергу, призведе до поліпшення соціально-економічного рівня відповідних територій країни. З огляду на втрату значної кількості наведених на рис.2.12 санаторіїв через повномасштабне вторгнення, вкрай важливим є розвиток західних дестинацій.

Крім того, у цих санаторіях використовується застаріле обладнання для процедур лікування, що призводить до того, що лікування є менш ефективним

і якимось іншим. Фінансування санаторіїв, яким раніше виділялося недостатньо, скоротилося. Сучасні SPA-готелі та популярніші здравниці не можуть конкурувати з такими санаторіями, тому вони повинні припинити свою роботу. Проте слід зазначити, що деякі з старих санаторних закладів дещо перепрофілювали послуги та почали з 2023 року співпрацю з Національною службою здоров'я України, що сприяло підвищенню рівня медичного туризму всередині країни [62].

Традиційно Львівська область займає 18% від загальної кількості лікувально-оздоровчих підприємств, Одеська область – 13%, Дніпропетровська область – 12%, Запорізька область – 10% та Закарпатська область – 9% (рис. 2.13). Санаторії становлять більшість всіх лікувально-оздоровчих підприємств, з 15% у Львівській області, 10% в Одеській, 7% у Закарпатській та 6% у Хмельницькій областях.

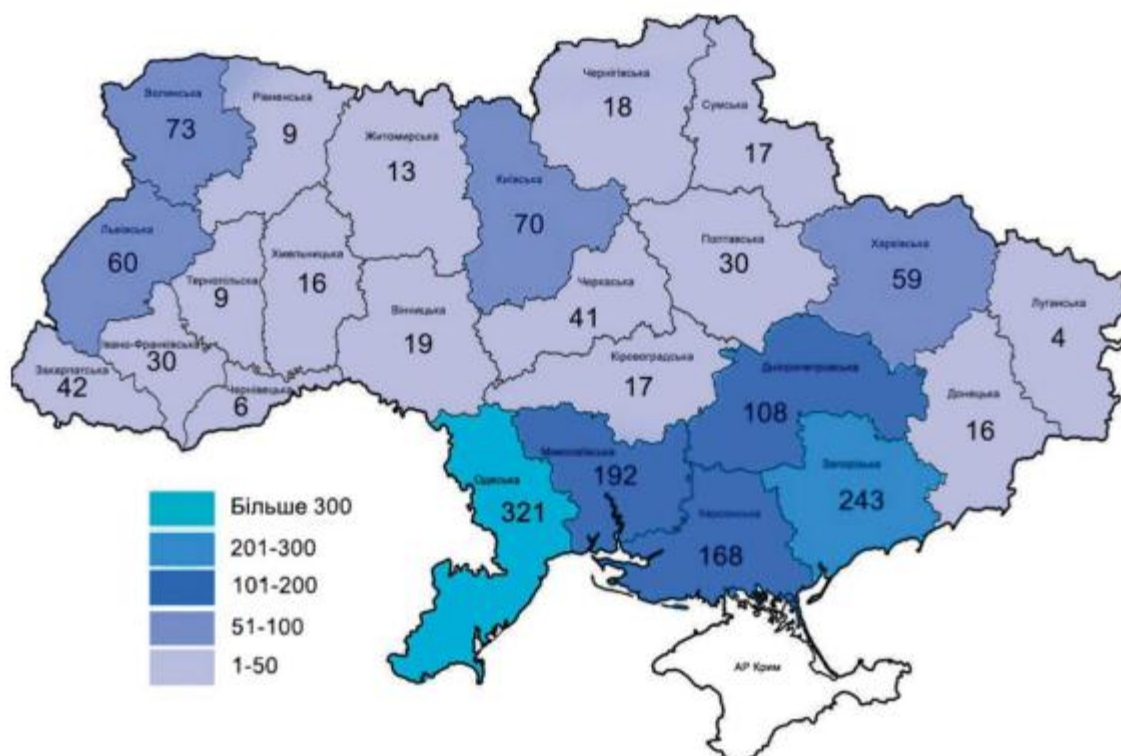

Рис. 2.13. Розподіл за областями санаторно-курортних підприємств України

Джерело: [29]

Найбільше рекреаційних підприємств розташовано в причорноморських областях країни. Одеська область становить 23%, що становить майже 1/4 всіх рекреаційних підприємств країни; Запорізька область становить 17%, Миколаївська область становить 14% і Херсонська область становить 12%. У цих чотирьох областях розташовані 2/3 всіх рекреаційних закладів країни. Крім того, через те, що відпочинок у Криму став недоступним для українців, люди почали шукати інші варіанти відпочинку, що призвело до зростання попиту на санаторії в інших частинах країни.

Сьогодні в Україні є кілька місць, де активно розвиваються лікувально-оздоровчі санаторії: Миргород у Полтавській області, Хмільник у Вінницькій області, Трускавець, Моршин, Східниця у Львівській області, а також санаторії на березі Чорного та Азовського моря в Одеській та Запорізькій областях.. Лікування в оздоровниці, згідно з дослідженнями, скорочує тривалість тимчасової непрацездатності на 25-30% і повертає роботу до 80% пацієнтів, які перенесли інфаркт міокарда. Пацієнти, які пройшли санаторно-курортне лікування, мають меншу частоту загострень різних захворювань у 2–6 разів і меншу потребу в госпіталізації у 2,5 рази. Середня тривалість життя людей, які регулярно проходять профілактичне лікування та лікування в медичних установах, збільшується на термін від трьох до п'ятнадцяти років.

Основною перевагою санаторно-курортного лікування є використання природних рекреаційних ресурсів і низька ціна порівняно зі SPA-готелями. Мінеральні води та лікувальні грязі є основними рекреаційними ресурсами санаторно-курортного лікування. Найвідомішими джерелами води у Трускавці є «Нафтуся», «Марія», «Софія», «Броніслава», «Юзя», а також води курортів Миргород, Моршин і Свалява. Станом на 1 січня 2019 року запаси мінеральної води в Україні становили 94,1 тис. кубічних метрів у 335 джерелах, згідно з даними «Державного інформаційного геологічного фонду України». З них розглядається лише 167 джерел. Запаси мінеральної води також зросли на 1,5% у порівнянні з 2016 роком.

Одним із найефективніших методів фізіотерапевтичного лікування пацієнтів після перенесених захворювань є грязелікування. Для лікування застудних захворювань (нежить, тонзиліт, гайморит), захворювань дихальної, нервової та серцево-судинної системи, а також захворювань опорно-рухового апарату. Індустрії косметології та SPA також широко використовують бруд. В Україні можна знайти три різновиди лікувальних пелоїдів: сопкові, торф'яні та сульфідні ілові.

2.4. Вплив війни на розвиток медичного туризму в Україні

Розвиток медичного туризму в Україні був зумовлений державним регулюванням, матеріально-технічними ресурсами, відсутністю стандартизованих програм навчання у сфері медичного туризму та підвищенням якості лікарів і медичного персоналу [4]. Перед війною в 2018 році в Україну відвідали понад 60 мільйонів медичних туристів, які витратили понад 150 млн. дол. США лише на медичні послуги, враховуючи 10–20 днів перебування в країні, за даними Української асоціації медичного туризму [5].

Крім того, згідно з даними Української асоціації медичного туризму, до пандемії та після війни структура виїзного медичного туризму не була однорідною, а її структура складалась з декількох різних за відсотковим значенням складових (рис. 2.14.)

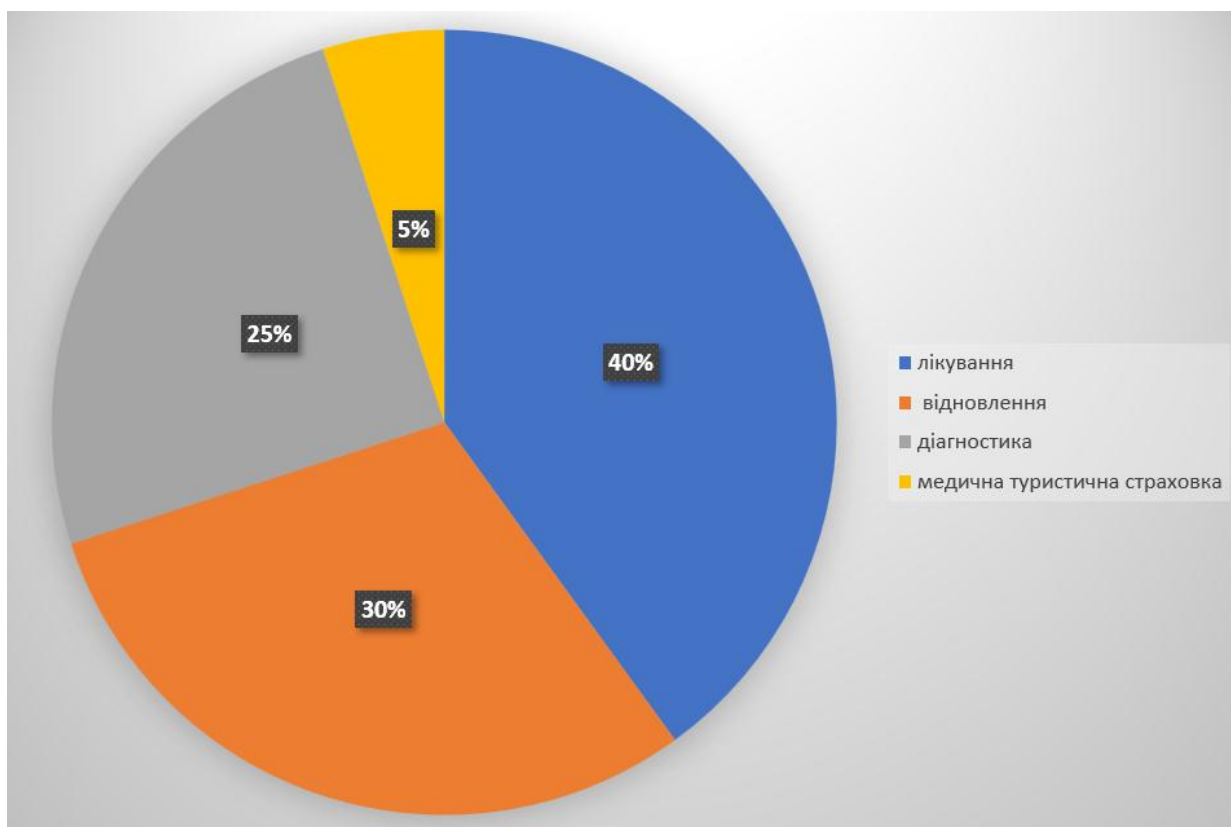

Рис. 2.14. Структура виїзного медичного туризму в Україні

Джерело: складено автором на основі [6].

З іншого боку, російсько-українська війна мала значний вплив на ці показники, оскільки медичний туризм в Україні практично зупинився, але зараз він відроджується на заході країни.

Так, у 2022 році Україна опинилася у воєнному стані через російську агресію. Це призвело до скасування авіарейсів і зниження купівельної спроможності населення. Туроператори створили нові туристичні продукти, щоб допомогти українцям тимчасово захищатися від бойових дій, зосереджуючись на жінках і дітях, оскільки чоловікам заборонено покидати Україну. Хоча туристичні компанії почали організовувати автобусні поїздки за кордон, попит на них наразі низький. Можна сказати, що такі обставини сприяли розвитку міжнародного медичного туризму серед туристів з України.

Практика показує, що під час воєнного стану працюють різні лікувально-туристичні, санаторно-курортні та реабілітаційні заклади, які

надають пораненим бійцям, внутрішньо переміщеним особам і постраждалим внаслідок бойових дій медичну, психологічну та реабілітаційну допомогу. Це свідчить про деяке пожвавлення медичного туризму в Україні.

Враховуючи загальні проблеми розвитку медичного туризму в Україні, важливо відзначити, що ціни на медичні послуги значно нижчі, ніж у європейських країнах. Медичний туризм в Україні приваблює як внутрішніх, так і іноземних туристів. Хоча іноземна участь у медичному туризмі в Україні матиме позитивний вплив на економіку через зростання доходів від туристичних послуг, для цього потрібно покращити інфраструктуру. Більшість санаторіїв в Україні не відповідають європейським вимогам і потребують не лише ремонту, але й реставрації [2].

Після початку повномасштабного вторгнення ринок туристичних послуг змінив стратегії маркетингу, що формує позитивний імідж туристичної дестинації. Так можна розглянути кілька прикладів успішно реалізованих туристичних проєктів, що були ініційовані після 2022 року та демонструють адаптивність галузі до умов воєнного часу, а саме:

1. «Війна і туризм» (Львівщина). Цей проєкт реалізовано як частину ініціатив громад Львівської області, спрямованих на збереження національної пам'яті та підтримку патріотичного виховання. Тематичні маршрути включають екскурсії місцями волонтерської активності, збору гуманітарної допомоги, місцевими музеями та меморіальними просторами, пов'язаними з подіями війни. Метою є не лише інформування, а й моральна підтримка відвідувачів та промоція стійкості регіону.

2. Віртуальні тури українськими музеями (за підтримки USAID). У відповідь на обмеження фізичного доступу до туристичних об'єктів, за фінансової підтримки USAID було оцифровано десятки експозицій українських музеїв. Створено інтерактивні 3D-тури, які дозволяють віртуально «відвідати» заклади, зокрема Національний художній музей, Музей історії України у Другій світовій війні, Музей Голодомору тощо. Це

сприяло збереженню зацікавленості до української культури серед українців та іноземців, а також підтримці музейної індустрії.

3. «Поділля приймає» (Вінниччина). Проєкт спрямований на соціальну адаптацію внутрішньо переміщених осіб (ВПО), які оселилися в громадах Поділля. Через проведення пішохідних екскурсій, фестивалів, творчих майстер-класів і гастрономічних турів учасники знайомилися з культурною спадщиною регіону. У такий спосіб туризм виступає інструментом соціальної інтеграції, психологічної реабілітації та формування локальної ідентичності.

4. «Мандрівка героїв». Це екскурсійний проєкт для шкільної та студентської молоді, який охоплює відвідування місць, пов'язаних з обороною України, постатей сучасних героїв, волонтерських ініціатив. Програма передбачає живе спілкування з ветеранами, перегляд документального контенту та інтерактивні завдання. Вона спрямована на патріотичне виховання, формування активної громадянської позиції та посилення довіри до інституцій [59].

Через всесвітньо визнану якість послуг, законодавче регулювання медичної діяльності та ефективні маркетингові рішення, необхідні для розвитку медичного туризму в Україні, необхідно створити національний поштовх для розвитку спеціалізованих галузей медицини. Розвиток медичного туризму в Україні повинен бути спрямований на покращення якості послуг у закладах розміщення та громадського харчування, машинобудування, транспорту та рівня володіння іноземними мовами медичними працівниками та лікарями загальної практики. Міжнародний медичний туризм залежить від іміджу та бренду медичного центру. Українським медичним установам ще потрібно багато працювати, щоб створити позитивний імідж на світовому ринку медичного туризму [8].

Крім того, на розвиток медичного туризму в Україні впливають наступні фактори: швидке досягнення бажаних результатів за допомогою сучасного медичного обладнання; терміновість складних процедур; «прозорість»

кордонів і спрощення візового режиму; створення медичної керуючої компанії, яка відповідає за оформлення необхідних документів; і можливість проведення медичних процедур, які заборонені або обмежені в країні. Реорганізація національної системи охорони здоров'я відповідно до європейських стандартів спонукає до цього напрямку [5]. Це передбачає пріоритетний розвиток основних компонентів охорони здоров'я та санітарії, а також зміну системи фінансування [5]. Проблеми та можливості медичного туризму в Україні у післявоєнний період подано у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3. Проблеми та можливості медичного туризму в Україні у післявоєнний період

Категорія	Проблеми	Можливості
1	2	3
Економічні	Значне скорочення медичного турпотоку та пов'язаних доходів через воєнні дії (туристичні потоки різко впали від початку війни); обмеженість внутрішніх інвестицій у медицину внаслідок економічної кризи, спричиненої війною (дефіцит коштів на відбудову і модернізацію медичних закладів).	Низька вартість лікування як конкурентна перевага для іноземців (ціни в Україні значно нижчі, ніж у країнах ЄС); розвиток медичного туризму може стати одним із драйверів післявоєнного економічного відновлення – це притік валюти, інвестицій та робочих місць у сфері охорони здоров'я
Правові	Недосконале правове поле: відсутність спеціального закону про медичний туризм, чинні норми застарілі (Закон України «Про туризм» 1995 р. не відповідає сучасним реаліям); нечітка відомча нормативна база щодо обслуговування іноземних пацієнтів у державних і комунальних медзакладах.	Реформа регулювання: розроблено законопроект № 4162 (прийнятий у першому читанні у квітні 2021 р.), який вводить поняття медичного туризму і модернізує туристичне законодавство з урахуванням світових тенденцій. Після війни є шанс ухвалити сучасну законодавчу базу, гармонізовану з вимогами ЄС, що спростить залучення іноземних пацієнтів (наприклад, через взаємне визнання страхових полісів, медичних ліцензій тощо).

Продовження таблиці 2.3

1	2	3
Кадрові	«Витік мізків» та дефіцит кадрів: частина медиків виїхала за кордон або мобілізована до ЗСУ ; підвищене навантаження на персонал призводить до емоційного вигорання після років роботи у стресових умовах війни.	Високий професіоналізм і стійкість українських лікарів: медики адаптувалися працювати в екстремальних умовах, проводячи ампутації та операції навіть за відсутності електрики - цей унікальний досвід підвищує їхню кваліфікацію. Багато спеціалістів володіють іноземними мовами та мають західну освіту , що полегшує комунікацію з іноземними пацієнтами. Після війни можливе повернення частини лікарів, що емігрували, а також продовження програм міжнародного стажування для підготовки кадрів.
Інфра-структурні	Руйнування медичної інфраструктури: за перші 11 місяців повномасштабної війни пошкоджено 1 206 медичних об'єктів, з них 171 – повністю знищено (багато лікарень у прифронтових регіонах не підлягають відновленню). Також війна порушила транспортне сполучення (закриття неба, ризики на автошляхах), що ускладнює приїзд іноземних пацієнтів.	Масштабна повоєнна відбудова: держава та донори виділяють кошти на реконструкцію - вже під час війни повністю відновлено 143 медзаклади, понад 250 – частково. Це можливість збудувати сучасні лікарні за міжнародними стандартами. Західні регіони України (Трускавець, Моршин тощо), які зазнали менших руйнувань, зберегли базу санаторно-курортних закладів; планується залучити приватних інвесторів для модернізації цих оздоровниць на пільгових умовах .
Технологічні	Втрата обладнання та технологій: обстріли призвели до знищення або пошкодження сучасної апаратури в лікарнях; перебої з електрикою і зв'язком під час війни ускладнювали роботу медиків та доступ пацієнтів до послуг.	Прискорена цифровізація: війна стимулювала впровадження телемедицини, дозволяючи надавати консультації дистанційно навіть в умовах кризи. Українські заклади отримали значну кількість сучасного медобладнання й витратних матеріалів від міжнародних партнерів, що покращує матеріальну базу. Також повоєнне відновлення відкриває можливості впровадити новітні технології (наприклад, 3D-друк імплантів, роботизовану хірургію, цифрові медичні системи) для підвищення конкурентоспроможності.

Продовження таблиці 2.3

1	2	3
Якість та стандарти	Проблеми забезпечення якості: не всі українські клініки мають підтверджену міжнародну акредитацію і відповідають найвищим стандартам. Лише декілька медичних закладів України отримали сертифікацію JCI, тоді як у Туреччині таких більше 40, а в Ізраїлі понад 20.	Орієнтація на міжнародні стандарти: держава може стимулювати акредитацію клінік (наприклад, компенсувати частину витрат на отримання сертифікації, як це робить уряд Туреччини). Повоєнний період - вдалий час підняти стандарти медичного обслуговування, впровадити найкращі світові практики і протоколи лікування
Соціально-демографічні	Внутрішній відтік пацієнтів: внаслідок війни мільйони українців стали біженцями або переміщеними особами (населення України скоротилося більш ніж на 10 млн), що зменшує потенційний внутрішній попит на медичні послуги і може уповільнити окупність інвестицій у медичний туризм. Також частина іноземних пацієнтів (особливо старшого віку чи з тяжкими хронічними станами) побоюється їхати на лікування до країни, де нещодавно були бойові дії.	Повернення українців та діаспори: багато

Джерело: сформовано автором на основі [60]

В таблиці 2.3 продемонстровано, що медичний туризм в Україні до початку повномасштабної війни демонстрував позитивну динаміку розвитку, формуючи конкурентні переваги на міжнародному ринку, однак військові дії суттєво змінили умови функціонування галузі, загостривши наявні проблеми та водночас відкривши нові перспективи для післявоєнного відновлення [60].

Для розгляду розвитку медичного туризму в Україні після війни також розглядається досвід інших країн, чия туристична галузь також значно постраждала від війни. Наприклад, Ізраїль є хорошим прикладом розвитку медичного туризму в умовах постійних військових конфліктів. Досвід ізраїльської держави на перший погляд не надто оптимістичний. Зростання

туризму в умовах ескалації збройного конфлікту дозволило уряду розробити ефективну національну політику та адаптувати різні соціальні сектори, особливо в галузі туризму та медичного туризму [61]. З огляду на вищевикладене вплив війни на трансформацію ринку медичного туризму в Україні має такий вигляд (рис. 2.15):

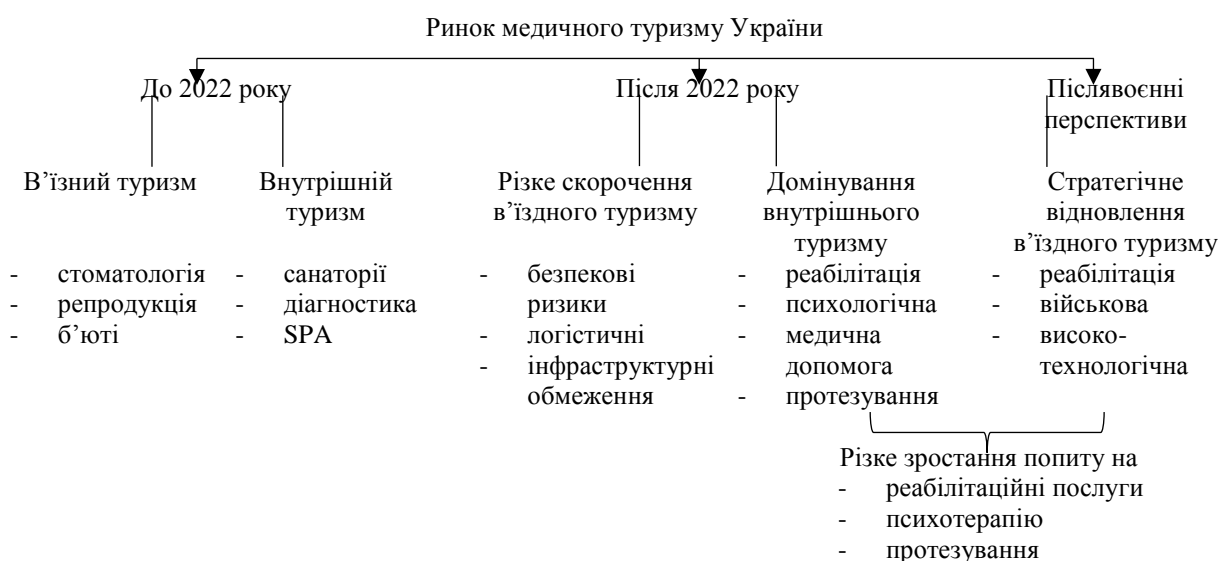

Рисунок 2.15. Вплив війни на трансформацію ринку медичного туризму в Україні

Джерело: сформовано автором на основі [71; 72].

Представлена схема наочно відображає структурну трансформацію ринку медичного туризму України під впливом воєнних дій. Якщо до 2022 року основний акцент робився на розвитку окремих сегментів в'їзного медичного туризму, то в умовах війни відбулося різке скорочення міжнародних потоків пацієнтів та одночасне зростання внутрішнього попиту на реабілітаційні й відновні медичні послуги. У післявоєнний період саме реабілітаційна медицина, протезування та психологічна допомога можуть

стати основою формування нового експортно орієнтованого сегмента медичного туризму України.

Оскільки в Україні зараз ведуться активні бойові дії, туристи не можуть подорожувати через це, оскільки медичний туризм має великі перспективи для розвитку. Однак під час воєнного стану громадянам дозволено відвідувати медичні заклади, особливо тим, хто постраждав від обстрілу з боку країни-агресора.

Дослідження показали, що розвиток медичного туризму є ключовим стратегічним напрямом національної програми розвитку туризму в Україні. Розробка програми дозволить реалізувати потенціал фундаментальних досліджень і підвищити значення туризму серед інших галузей економіки. Однак у сучасному світі війна між Росією та Україною та постійні ракетні обстріли з боку країни-агресора заважають розвитку медичного туризму. Зважаючи на труднощі, з якими стикається розвиток медичного туризму в Україні, було виявлено, що в цьому секторі є значні можливості для розвитку.

Висновки до розділу 2

1. В Україні є всі ресурси, необхідні для розвитку бальнео-, брудно- та кліматолікування, а також приморської, гірської та рівнинної рекреації. На її території працює велика кількість санаторно-курортних закладів, що становить 40% від усіх колективних засобів розміщення.
2. Майже 1,5 млн людей лікувалися та відпочивали в санаторно-курортних підприємствах; це майже третина від усіх людей, які перебували в колективних засобах розміщення; з них 3,5% були іноземцями. Їх обслуговувало понад 40 тис. штатних працівників, що становить майже третину всіх працівників готелів. Санаторно-

курортна діяльність принесла трохи більше 4 млрд. грн. доходу, що становить третину всіх коштів розміщення в Україні.

3. Наша держава має великий потенціал для розвитку санаторно-курортної галузі. Матеріально-технічна база санаторно-курортної інфраструктури, однак, потребує модернізації та реконструкції. Для досягнення цього необхідно розробити стратегію та політику розвитку санаторно-курортної галузі, отримати досвід інших країн, вкладати гроші та залучати інвестиції.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

3.1. Проблематика розвитку ринку медичного туризму в Україні

Зважаючи на думки вітчизняних і зарубіжних авторів щодо організації функціонування ринку медичного туризму в Україні, можна виділити багато системних проблем, які можна вирішити, щоб покращити процес надання послуг відповідно до потреб споживачів і рівня інноваційного розвитку медицини як важливої частини соціального забезпечення будь-якої держави:

1. Міжвідомча координація учасників державного регулювання ринку медичного туризму щодо нормативно-правового забезпечення процесу надання туристських послуг у контексті стандартів надання медичної допомоги, таких як профілактика, діагностика та лікування хронічних та інфекційних захворювань; а також розподіл відповідальності за контрольну діяльність і суспільно-професійну акредитацію. На нашу думку, визначення рівня оцінки відповідності медичних та лікувально-оздоровчих закладів і організацій вимогам ринку медичного туризму є надзвичайно важливим.

2. Недостатньо цільових програм і стратегій розвитку медичного туризму, які враховували б як вимоги до якості медичних послуг, так і перспективи розвитку туризму та рекреації на національному та регіональному рівні.

3. Відсутність комплексної системи підготовки кадрів, яка спеціалізується не тільки на наданні медичних та супутніх послуг, але й здатна приймати ефективні рішення щодо управління в'їзними та внутрішніми туристичними потоками, враховуючи особливості споживачів, такі як культури ділової та особистісної комунікації, етнічні та культурні особливості поведінки, психоемоційні реакції на різні лікарські препарати тощо.

4. Низька інноваційна активність приватної та державної медицини в Україні, а також відсутність регіональних і державних програм для покращення цього.

Враховуючи перелічені вище фактори, які формують стан розвитку ринку медичного туризму в Україні, в табл. 3.1 представлено заходи його оптимізації.

Таблиця 3.1. Заходи оптимізації розвитку ринку медичного туризму в Україні

Управлінський рівень заходів	Суб'єкт виконання	Зміст заходів
Глобальний	Міжнародні організації, регіональні об'єднання, асоціативні структури та інші глобальні суб'єкти	Популяризація розвитку медичного туризму у світі. Посилення форм міжнародної економічної інтеграції. Протекція розвитку медичному туризму в Україні.
Макрорівень	Органи державної влади (державні органи законодавчої, виконавчої та судової влади)	Лібералізація візових та прикордонних процедур. Формування системи інформаційно-маркетингового забезпечення ринку медичного туризму. Сприяння захисту та розвитку рекреаційних історико-культурних об'єктів державного значення (правове, фінансове та інформаційне забезпечення).
Мезорівень	Органи місцевого самоврядування, місцеві громади, асоціативні структури, центри регіонального розвитку	Адаптація системи інформаційно-маркетингового забезпечення ринку медичного туризму. Обслуговування рекреаційних історико-культурних об'єктів регіонального значення.
Мікрорівень	Компанії, фірми, підприємства, об'єднання підприємств, торгово-промислові групи, ТНК, організації	Адміністрування системи інформаційно-маркетингового забезпечення ринку медичного туризму. Залучення туристів у дестинації розміщення рекреаційних історико-культурних об'єктів регіонального значення.
Особистий рівень	Туристи, супроводжуючі особи, місцеве населення	Інформування та здійснення турів, комунікаційні процеси, розрахунки» [28].

Джерело: [28]

Найбільшою популярністю лікування в Україні користується серед жителів СНД.

Клініки, які можуть залучити іноземних пацієнтів, безумовно, можуть бути кращими, якщо вони використовують інноваційні методики, а також мають значний досвід і унікальні хірургічні та терапевтичні напрацювання. Оснащеність медичного закладу сучасним обладнанням, безсумнівно, є значною перевагою.

Протягом багатьох років іноземці отримували лікування в Україні за допомогою технологій і установок, таких як кібер-ніж, томотерапія та ПЕТ-КТ, які є унікальними для багатьох країн СНД. Наприклад, вітчизняна медицина може хвалитися технологіями лікування ДЦП, такими як система інтенсивної нейрофізіологічної реабілітації. З цією методикою успішно лікували понад 17 000 іноземних пацієнтів. У 2021 році середній чек іноземця в українській клініці становив майже \$2 500.

Через низьку середню вартість туристів санаторно-курортного спрямування приблизно вдвічі-втричі більше, ніж туристів лікувального спрямування. Оздоровчий медичний туризм в Україні становить приблизно \$100 млн на рік, але він дещо менший, ніж лікувальний. Таким чином, в'їзний медичний туризм приносить чотири мільярди доларів США щороку [10].

Звичайно, держава повинна бути зацікавлена у розвитку цього напрямку. На даний момент в'їзний медичний туризм є надзвичайно важливим і має бути одним із основних напрямків розвитку туристичної галузі, а також економіки України в цілому. Звичайно, на цьому етапі потрібна державна підтримка. Напрямки медичного оздоровчого туризму, які мають попит, повинні бути підтримані та розвинені державою. Збільшення кількості лікувальних туристів з інших країн призведе до зростання економіки країни, залучення іноземних інвестицій і розвитку медичної та санаторно-курортної сфер.

Незважаючи на наявність значного потенціалу, ринок медичного туризму в Україні перебуває на етапі фрагментарного розвитку та характеризується низкою системних проблем, що стримують його інтеграцію у глобальний ринок медичних послуг. Як показали результати аналізу,

представлені у другому розділі, Україна володіє конкурентними перевагами у вартості медичних послуг, рівні підготовки окремих категорій медичного персоналу та наявності природно-рекреаційних ресурсів, однак ці переваги не трансформуються у стабільні експортні доходи.

Ключовою проблемою розвитку медичного туризму в Україні є відсутність цілісної державної політики у цій сфері. Медичний туризм досі не визначений як пріоритетний напрям соціально-економічного розвитку, що зумовлює брак стратегічних програм, інструментів фінансування та механізмів міжсекторальної координації між системами охорони здоров'я та туризму [63].

Другою суттєвою проблемою є інституційна роз'єднаність суб'єктів ринку. Медичні заклади, туристичні оператори, страхові компанії та державні органи функціонують переважно автономно, без узгоджених стандартів взаємодії. Це унеможлиблює формування комплексного туристичного продукту у сфері медичного туризму, який би відповідав міжнародним очікуванням щодо якості, безпеки та сервісу [66].

Третьою проблемою виступає обмежена міжнародна довіра до української медичної інфраструктури, що зумовлена низьким рівнем міжнародної акредитації медичних закладів, недостатньою прозорістю стандартів лікування та слабкою представленістю України у глобальних рейтингах медичного туризму. У поєднанні з безпековими ризиками, пов'язаними з воєнними діями, це суттєво знижує привабливість країни для іноземних пацієнтів [71].

Окремо слід виділити кадрову проблему, що проявляється у відтоку висококваліфікованих медичних фахівців за кордон, а також у нерівномірності розподілу медичних ресурсів між регіонами. Це формує дисбаланс між потенційним попитом і реальною спроможністю надання послуг (табл. 3.2).

Таблиця 3.2. Системні бар'єри розвитку медичного туризму в Україні та їх економічні наслідки

Група проблем	Зміст проблеми	Економічні наслідки
Інституційні	Відсутність єдиної державної стратегії	Низька інвестиційна привабливість
Інфраструктурні	Зношеність медичної та туристичної інфраструктури	Обмеження масштабування послуг
Кадрові	Міграція лікарів за кордон	Втрата людського капіталу
Регуляторні	Нечітке правове поле медичного туризму	Високі транзакційні витрати
Безпекові	Воєнні ризики	Зниження в'їзного потоку

Джерело: сформовано автором на основі [73; 74].

Таким чином, проблематика розвитку медичного туризму в Україні має багаторівневий характер і виходить за межі суто медичної сфери. Поєднання інституційних, інфраструктурних та безпекових бар'єрів формує замкнене коло, в межах якого наявний потенціал не трансформується у стійкий економічний результат. Подолання цих обмежень можливе лише за умови системного стратегічного підходу, що обґрунтовує необхідність розробки комплексних стратегій розвитку галузі.

3.2. Стратегії розвитку ринку медичного туризму в Україні

Розробка конкретних стратегій і рекомендацій є необхідною для сприяння розвитку медичного туризму в Україні та залучення більшої кількості іноземних пацієнтів. Ось деякі:

По-перше, необхідно вдосконалити законодавство, яке регулює медичний туризм в Україні. Для медичних установ, які надають послуги іноземним пацієнтам, необхідні ефективні системи контролю та реєстрації. Також слід створити систему сертифікації та акредитації, щоб гарантувати безпеку та якість медичних послуг.

По друге, співпраця з міжнародними організаціями та ініціативи щодо законодавства можуть допомогти в цьому процесі. Варто зазначити, що закони країн ЄС сприяють переміщенню медичних послуг, медичних працівників і взаємному визнанню сертифікатів і кваліфікаційних стандартів. Європарламент у квітні 2009 року затвердив право на вільний вибір країни для лікування, незалежно від місця проживання та компенсацію витрат [5].

Розробка стратегій просування та реклами України як медичної туристичної дестинації на міжнародному рівні є важливою для розвитку медичного туризму. Для залучення потенційних пацієнтів і медичних туристичних агентств необхідно активно брати участь у міжнародних виставках, конференціях і форумах. Важливо створити ефективні рекламні кампанії, які підкреслюють переваги України, такі як висококваліфікований медичний персонал, низькі ціни та різноманітність природних ресурсів для оздоровлення (табл. 3.3).

Таблиця 3.3. Стратегічні напрями розвитку медичного туризму в Україні

Стратегічний напрям	Основний зміст	Очікуваний економічний ефект
Державна стратегія	Інтеграція в політику відновлення	Зростання експорту послуг
Кластерний підхід	Об'єднання медицини, туризму, логістики	Ефект мультиплікатора
Стандартизація якості	JCI, ISO, міжнародні протоколи	Підвищення довіри пацієнтів
Цифровізація	Телемедицина, e-health платформи	Розширення географії попиту
ДПП	Публічно-приватні проекти	Залучення інвестицій

Джерело: сформовано автором на основі [75; 76].

Отже синергетичного ефекту має бути отримано за вдалого поєднання окреслених елементів медичного туризму, що призведе до відповідного розвитку окреслених стратегічних напрямів, що схематично подано на рисунку 3.1.

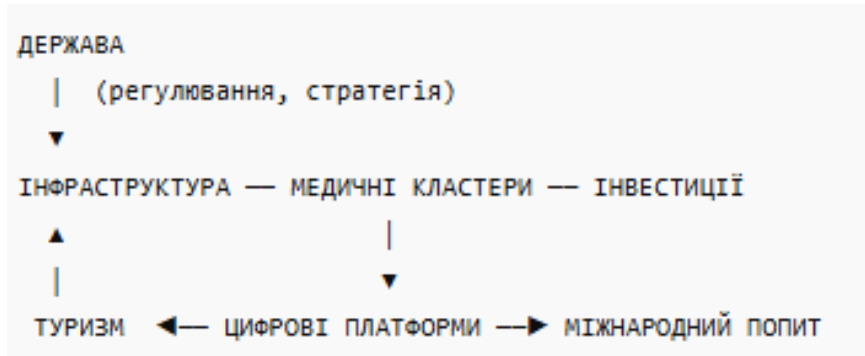

Рисунок 3.1. Модель стратегічного розвитку медичного туризму в Україні

Джерело: запропоновано автором на основі аналізу таблиці 3.3.

Запропонована модель стратегічного розвитку відображає необхідність синхронізації дій держави, бізнесу та медичної спільноти. Саме кластерний підхід у поєднанні з цифровими інструментами та державно-приватним партнерством дозволяє створити цілісний медико-туристичний продукт, конкурентоспроможний на міжнародному ринку.

Крім того, важливо підтримувати міжнародні партнерства з медичними туристичними агентствами, туристичними операторами та страховими компаніями. Збільшення привабливості України як медичної туристичної дестинації може бути досягнуто за допомогою спільних промоційних заходів, обміну досвідом та спеціальних можливостей для іноземних пацієнтів.

Крім того, туризм і курорти пов'язані один з одним, згідно зі стратегією розвитку туризму та курортів на період до 2026 року [6]. Таким чином, у стратегії розвитку галузі туризму та курортів державна політика має бути стратегічно орієнтована. Основним завданням цієї політики є визначення туризму одним із основних пріоритетів держави, розробка економіко-правових інструментів для ефективного ведення туристичного бізнесу, розробка інвестиційних схем для розвитку туристичної інфраструктури та проведення інформаційно-маркетингових заходів для формування туристичного іміджу України. Згідно зі статтею 11 Європейської соціальної

хартії 1996 року [7], ратифікованої Україною 2006 року [8], Сторони зобов'язуються вживати відповідних заходів для усунення причин слабого здоров'я як самостійно, так і у співпраці з громадськими чи приватними організаціями. Багато разів для такого усунення потрібні оздоровчі процедури.

У розвитку медичного туризму в Україні важливу роль відіграють такі зацікавлені сторони, як органи влади:

- урядові та місцеві органи влади. Вони мають здатність залучати інвестиції, спрощувати візові процедури, створювати сприятливу законодавчу базу та розробляти програми підтримки розвитку медичного туризму. Крім того, вони мають здатність покращити медичну освіту та науковий потенціал.

- медичні установи відіграють важливу роль у наданні високоякісних медичних послуг. Вони повинні розширити свій науковий потенціал, покращити свої стандарти та процедури та покращити доступ до сучасних технологій і обладнання. Крім того, вони можуть співпрацювати з іноземними партнерами та надавати пацієнтам пакети послуг, спеціально розроблені для них.

- медичні заклади – відіграють важливу роль у наданні якісних медичних послуг. Вони повинні вдосконалювати свої стандарти та процедури, розвивати свої наукові потенціали та покращувати наявність сучасного обладнання та технологій. Також вони можуть співпрацювати з іноземними партнерами та пропонувати пакети послуг, спеціально адаптовані для іноземних пацієнтів.

- туристичні агентства сприяють просуванню та продажу медичного туризму. Вони можуть допомагати з оформленням віз і медичних страховок, надавати консультації пацієнтам, організувати транспорт і проживання, а також працювати на партнерських засадах з медичними закладами.

- академічні установи та дослідницькі центри мають значний науковий потенціал для розвитку медичного туризму. Вони можуть проводити

дослідження медичного туризму, сприяти обміну інформацією та підвищувати кваліфікацію медичних працівників.

Розвиток медичного туризму в Україні залежить від співпраці різних зацікавлених сторін. Вони можуть об'єднуватися в партнерські мережі або асоціації, щоб обмінюватися ресурсами та досвідом, спільно розробляти та реалізовувати стратегії. Це сприятиме розвитку медичного туризму та забезпечить іноземним пацієнтам високоякісні медичні послуги.

Отже, медичний туризм в Україні є важливим напрямком розвитку туризму, оскільки країна має великий потенціал у сфері медичних послуг та природних ресурсів. Узагальнимо стратегії, які сприятимуть розвитку ринку медичного туризму в Україні:

1. Вдосконалення медичної інфраструктури:

– запровадження сучасних медичних технологій та обладнання у лікарнях і клініках.

– сертифікація медичних установ відповідно до міжнародних стандартів.

2. Маркетинг та реклама:

– розробка ефективних рекламних кампаній для привертання іноземних пацієнтів.

– участь у міжнародних виставках та конференціях для підвищення обізнаності про медичні послуги в Україні.

3. Партнерства і співпраця:

– встановлення партнерських відносин із міжнародними страховими компаніями.

– співпраця з туристичними агентствами для розробки спеціальних пакетів для медичних туристів.

4. Навчання та сертифікація медичного персоналу:

- підвищення кваліфікації медичного персоналу відповідно до міжнародних стандартів.

- залучення іноземних фахівців для надання консультацій та участі в лікуванні.

5. Розвиток медичних туристичних кластерів:

- створення спеціалізованих медичних туристичних кластерів, де концентруються висококваліфіковані медичні установи.

- розвиток інфраструктури для зручного перебування медичних туристів.

6. Підтримка від держави:

- впровадження сприятливих податкових та правових умов для розвитку медичного туризму.

- надання фінансової підтримки для модернізації медичних установ та рекламних кампаній.

7. Створення центрів медичної експертизи:

- формування центрів, які надають консультації та допомагають іноземним пацієнтам в виборі медичного закладу та організації турів.

8. Забезпечення якості послуг:

- встановлення системи контролю якості медичних послуг для забезпечення задоволеності та безпеки пацієнтів.

Ці стратегії можуть допомогти зробити медичний туризм в Україні привабливим та конкурентоспроможним на світовому ринку. Важливо також враховувати етичні та правові аспекти, щоб забезпечити безпеку та задоволеність пацієнтів.

3.3. Удосконалення сфери медичного туризму на основі досвіду Європейських країн

Медичний туризм має великі перспективи в Україні. Насамперед слід звернути увагу на співвідношення якості та вартості. В Україні медичні послуги коштують значно менше, ніж в інших країнах, і вони мають хороші результати лікування. У нашому розпорядженні є унікальні медичні розробки, які не мають аналогів у світі.

У багатьох галузях медицини Україна може сміливо конкурувати з провідними країнами світу. Клініки репродукції та стоматології, зокрема, оснащені найсучаснішим обладнанням, мають висококваліфікованих працівників вищої та середньої ланки та демонструють чудові результати лікування. Це також стосується хвороб серця та онкології. Позитивним моментом є те, що існує сприятлива законодавча база в галузі репродукції та клітинної терапії в Україні. Це показує, що українці зацікавлені в отриманні цієї медичної послуги.

Крім того, пацієнти з інших країн, які лікуються в онкологічних клініках, мають значний інтерес до нашої медичної допомоги. Медичний туризм має слабкі сторони, оскільки люди не отримують належного юридичного захисту від різних форм медичної недбалості. У сфері державного регулювання діяльності у сфері медичного туризму в Україні є багато недосконалих і суперечливих законів.

У медичному секторі необхідно розглянути законопроекти, які включають адаптацію законодавства України до правил ЄС щодо сфери громадського здоров'я та прав споживачів, нову редакцію Закону України «Про трансплантацію органів та анатомічних матеріалів» і законопроекти, які надають закладам охорони здоров'я більшу фінансову та управлінську автономію. Потрібно створити міжсекторальну програму підтримки ВМТ, яка базується на державно-приватному партнерстві. У чинних законодавчих актах

України немає визначення «якості медичних послуг», але існує визначення «якість медичної допомоги». Порядок контролю за якістю медичної допомоги, затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 28 вересня 2012 р. № 752, визначає якість медичної допомоги як надання медичної допомоги, а також проведення інших заходів з організації надання медичної допомоги відповідно до стандартів у галузі охорони здоров'я.

Особливо хочемо звернути увагу на положення Директиви 2011/24/ЄС Європейського парламенту та Ради ЄС від 9 березня 2011 року «Про застосування прав пацієнтів на транскордонні послуги в галузі охорони здоров'я», мета якої полягає в тому, щоб гарантувати право громадян на отримання медичної допомоги за кордоном.

Згідно зі статтею 11 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19 листопада 1992 року № 2801-ХІІ, обов'язки та права, пов'язані з охороною здоров'я іноземних громадян, а також осіб без громадянства, які тимчасово перебувають на території України, визначаються відповідними національними законами та відповідними міжнародними договорами. У статті 79 цього Закону зазначено, що Україна бере участь у міжнародному співробітництві у галузі охорони здоров'я, є членом Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) та іншими організаціями [33].

Безумовно, для розвитку медичного туризму потрібні ресурси, такі як природні ресурси, розвинена інфраструктура та висококваліфікований персонал. Як відомо, зростання медичного туризму позитивно впливає на економіку в цілому, а не лише на приватні медичні заклади. Відповідно до підрахунків Української асоціації медичного туризму, у 2018–2019 роках медичні туристи на лікування в Україні витрачали 150 млн. дол.

Президент УАМТ Віолетта Янишевська каже: «Пацієнт в середньому живе в країні вибору близько тижня і найчастіше приїжджає з одним-двома супутниками». Крім того, це ще 60 мільйонів, якщо врахувати, що вони

живуть, їдять і витрачають свої гроші як туристи. Україна повинна брати приклад з країн, які процвітали в галузі медицини та вдало заробляли на цьому. Ізраїль, Туреччина, Німеччина, ОАЕ та Сінгапур є серед них.

Німецькі та ізраїльські клініки вже не потребують додаткової рекламної кампанії через їхню популярність, довіру та постійний потік клієнтів. Крім того, деякі дослідники вважають, що радянські лікарі, які виїхали в Ізраїль в кінці 1900-х років, мали користь від високої репутації ізраїльської медицини.

Туреччина має особливий шлях розвитку медичного туризму завдяки державній програмі, яка фінансує медичні інновації, створення нових клінік, навчання лікарів і участь у міжнародних виставках і симпозиумах. Це пояснює, чому за останні десять років країна стала лідером світового ринку медичного туризму, а також лідером за кількістю клінік, акредитованих JCI. Також країна приваблює іноземних клієнтів за низькими цінами на квитки. Наприклад, авіакомпанія Turkish Airlines, якій належить 49 відсотків, пропонує своїм клієнтам 50% знижки на квитки. Європейські практики розвитку медичного туризму та можливості їх адаптації в Україні подано у таблиці 3.4

Таблиця 3.4. Європейські практики розвитку медичного туризму та можливості їх адаптації в Україні

Країна	Ключова практика	Можливість адаптації в Україні
Німеччина	Спеціалізовані медичні центри	Реабілітація, протезування
Польща	Державна підтримка стоматології	Прикордонні регіони
Угорщина	Бальнеологічний туризм	Санаторно-курортні зони
Чехія	Страхова інтеграція	Медичні пакети для іноземців

Джерело: сформовано автором на основі [77; 78].

Для повноцінного функціонування медичного туризму як пріоритетної галузі господарства, необхідно: «як на державному, так і на регіональному рівнях, реалізувати такі завдання:

- розробити систему ефективних стимулів щодо розвитку державної медицини і нового конкурентного продукту;

- модернізувати процес клінічного лікування;
- створити або модернізувати відповідну матеріально-технічну базу;
- поліпшити туристичної та транспортної інфраструктури;
- збільшити кількість клінік, спеціалізованих на прийманні міжнародних пацієнтів;
- здійснити перепідготовку медичних кадрів та підвищення кваліфікації спеціалізованих туристичних агентів та туроператорів;
- покращити або розробити ефективний процес фінансування галузі;
- впровадити систему державно-приватного партнерства;
- розробити ефективну систему взаємодії з громадськими організаціями та інститутами влади для вирішення галузевих проблем;
- пропонувати нові продукти медичного туризму та виходити з ними на міжнародний ринок;
- створити спеціалізовані туристичні агентства;
- проводити великі маркетингові кампанії, задіювати міжнародні змі, міжнародні портали медичного туризму, брати участь у виставках та взаємодіяти з міжнародними агентствами медичного туризму» [21].

Україна має всі шанси повторити успіхи інших, оскільки попит на якісні та доступні медичні послуги зростає. Для цього потрібно лише розробити та реалізувати відповідні кроки. Одним із таких кроків може стати створення кластерів медичного туризму.

Науковці виділяють такі: «економічні функції туристичних кластерів:

- можливість використовувати продукти однієї галузі регіону для потреб іншого;
- збільшення податкових прибутків до бюджету;
- зниження фінансових ризиків членів кластеру;
- приплив іноземної валюти;
- підвищення інвестиційного потенціалу членів кластеру;
- приплив інвестиційних ресурсів у сферу економічної діяльності;

- додаткова підтримка розвитку інноваційних технологій;
- підвищення рівня конкурентоспроможності регіону;
- зменшення бар'єрів для доступу до ринків товарів, сировини та робочої сили» [20].

Також створення туристичних кластерів має: «певні соціальні функції:

- зростання зайнятості населення;
- практичне використання природного та культурного потенціалу регіону;
- більш швидка реакція на потреби споживачів медично-туристичних послуг;
- ефективніше застосування нових ринкових тенденцій для соціально-економічного розвитку регіону;
- поліпшення якості вироблюваної продукції та надаваних послуг» [25]

Продуценти медичних послуг і виробники-посередники є центром медичного туризму. Лікарні, медичні заклади та лікувально-профілактичні засоби є виробниками, які безпосередньо несуть відповідальність перед пацієнтами та виробниками-посередниками за якість послуг, які вони надають. Медичні туроператори, будь то в національному чи закордонному масштабі, відомі як виробники-посередники, мають відділи, які спеціалізуються на організації медичних поїздок. Крім того, в медичному та туристичному кластерах обов'язково мають бути освітні заклади, які готують медичних і туристичних працівників для роботи в цих кластерах [3].

Україна має велику перевагу в створенні даних кластерів, оскільки це дозволяє легко поєднувати медичні послуги між виробниками та виробниками різних категорій. Пацієнти, які подорожують з метою стоматологічного туризму, можуть проживати в санаторно-курортному чи будь-якому іншому оздоровчому чи медичному закладі для отримання додаткової медичної допомоги. Українська Асоціація Медичного Туризму може виступати головним організатором зв'язків у кластері медичного туризму.

МОЗ, Департамент туризму та курортів, обласні та міські адміністрації – це елементи та органи управління кластером. Крім того, роботу кластерів можуть координувати новостворені громадські організації, оскільки немає законів, які регулюють їх [10].

Одеська та Київська області в Україні мають перспективу створення кластеру медичного туризму через велику кількість приватних медичних установ і курортної бази. У Одеській області є багато медичних закладів, зокрема близько 50-ти лише в місті Одеса. У цих закладах працюють 25 Заслужених лікарів України, 12 докторів медичних наук і 109 кандидатів медичних наук. Однак для створення кластеру необхідні не лише установи та професійні лікарі; також потрібна розвинена супутня інфраструктура, з якою, на жаль, у цій галузі є проблеми. Таким чином, створення медичного кластера області на даний момент залишається неможливим [31].

Наразі, оскільки столиця має найрозвиненішу інфраструктуру в країні, Київська область має кращі перспективи для створення кластеру. В 2019 році також було засновано Громадську спілку «Львівський кластер медичного туризму», яку очолив депутат Львівської міської ради Андрій Рікота. Міжнародна реабілітаційна клініка професора Козьявкіна та ще 8 приватних клінік міста Львова та області є засновниками кластеру, які надають широкий спектр медичних послуг [30].

Одним із найкращих способів розвитку медичного туризму є створення державно-приватних партнерств. Ця система дозволить медичним установам мати фінансову автономію та інструменти для підвищення якості своїх послуг. Лікарні зможуть покращити комфорт і придбати сучасне обладнання за допомогою інвестицій. З цим партнерством державні та приватні медичні установи зможуть мати рівні можливості та конкурувати, а прибутки від іноземних туристів поповнять бюджет країни [22].

Сьогодні можна сказати, що Україна зробила перший значний крок до повноцінного розвитку медичного туризму. По-перше, все більше

підприємств прагнуть отримати міжнародну акредитацію та докладають зусиль, щоб досягти цього. По-друге, УАМТ досягла значних досягнень, перетворившись на одну з найкращих у Центральній та Східній Європі. Крім того, у 2020-2021 роках Всесвітня асоціація медичного туризму призначила головуючу посаду, щоб дати Україні можливість стрімко розвиватися в галузі медичного туризму. По-третє, президент України заявив на зустрічі, присвяченій розвитку медичного туризму в Трускавці, що в 2019 році було досягнуто прогресу в питанні безвізу для медичних туристів з низки країн, громадяни яких найчастіше приїжджають в Україну для лікування. Проте варто при розробці відповідної української стратегії зважати й на міжнародний досвід (рис. 3.2):

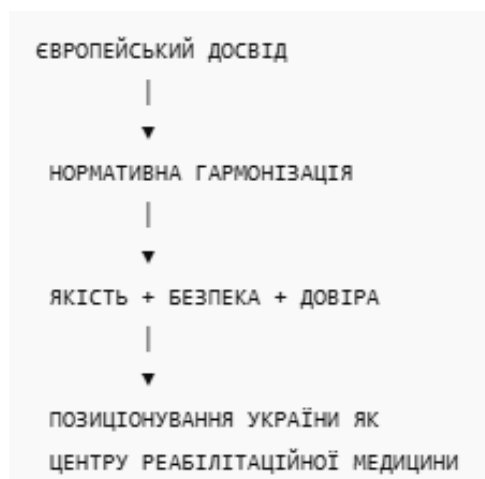

Рисунок 3.2. Напрями адаптації європейського досвіду медичного туризму в Україні

Джерело: складено автором

Таким чином, щоб використовувати досвід інших країн у розвитку медичного туризму в Україні, має бути розроблена стратегія з чітко визначеними етапами, яка буде підтримуватися та фінансуватися державою, а також допоміжними приватними інвестиціями. Україна має всі необхідні передумови для того, щоб незабаром стати однією з найкращих країн Європи.

Висновки до розділу 3

1. Розширення медичної експертизи та спеціалізації, впровадження передових технологій і інноваційних методів лікування, а також покращення якості та доступності медичних закладів є важливими пріоритетами. Крім того, можна підвищити привабливість України як медичного туристичного напрямку шляхом інвестування в інфраструктуру, популяризації культурної спадщини та створення привабливих туристичних маршрутів.
2. Для успішного розвитку процвітаючої галузі медичного туризму в Україні необхідно координувати зусилля різних зацікавлених сторін, включаючи туристичних організацій, урядові органи та приватний сектор. Україна зможе використати свій потенціал і привабити більше міжнародних пацієнтів, сприяючи розвитку економіки та поліпшенню медичної системи.
3. Україна може стати привабливим і конкурентоспроможним медичним центром за допомогою покращення правової бази, планування маркетингу та залучення міжнародних партнерів.

ВИСНОВКИ

Таким чином, на підставі здійсненого у курсовій роботі дослідження варто зробити наступні узагальнення та висновки:

1. Медичний туризм - це вид туризму, який включає подорожі людей за кордон для отримання медичних послуг та лікування. Сутність медичного туризму включає в себе такі ключові аспекти:

– медичні послуги: основною метою подорожі учасників медичного туризму є отримання якісних медичних послуг, таких як медичні обстеження, хірургічні операції, лікування захворювань і реабілітація.

– географічна мобільність: учасники медичного туризму активно обирають медичні установи за межами своєї країни, шукаючи оптимальне поєднання високого стандарту медичних послуг і доступності.

– економічний аспект: цей вид туризму також має економічний компонент, оскільки медичні туристи часто здійснюють витрати на лікування, проживання, транспорт та інші послуги, сприяючи розвитку медичного туризму в обраному напрямку.

– широкий спектр послуг: медичний туризм охоплює різноманітні сфери медичної діяльності, включаючи стоматологію, косметологію, пластичну хірургію, відновний та альтернативний види лікування.

– поєднання відпочинку та лікування: деякі медичні туристи обирають країни або регіони, де можна отримати медичне обслуговування, а також відпочивати та відновлюватися в природному або курортному середовищі.

– інтеграція технологій: важливою складовою медичного туризму є використання сучасних технологій, таких як телемедицина,

яка може забезпечити віддалене консультування та моніторинг стану пацієнта.

– забезпечення якості та безпеки: для успіху медичного туризму важливо забезпечити високий стандарт якості та безпеки медичних послуг, щоб залучити та утримати клієнтів.

2. Основними факторами, які впливають на розвиток та покращення медичного туризму, є такі: можливість швидко досягти результату завдяки наявності необхідних та новітніх медичних засобів; терміновість проведення складних процедур; «прозорість» кордонів і спрощення візового режиму; створення компаній медичного менеджменту, які відповідають за оформлення необхідних документів; можливість отримання медичних процедур, які заборонені або обмежені у власній країні Основним стимулом у цьому напрямі є структурна реорганізація національної системи медичних послуг, адаптована до європейських стандартів, з акцентом на розвитку первинної ланки медико-санітарної допомоги та зміні фінансового механізму функціонування системи охорони здоров'я.

3. За підсумками дослідження варто наголосити, що глобальні умови функціонування медичної індустрії нівелюють перешкоди у транскордонному русі медичних послуг у різних країнах і регіонах світу, зосереджуючись на швидкості, оперативності, якості та комфорті медичного обслуговування як пріоритетних характеристиках). Таким чином, сформований сегмент медичного туризму в глобальному масштабі практично завершився, включаючи інфраструктуру, систему управління медичним туризмом і системи акредитації туристичних операторів медичного туризму та агентств медичного туризму.

4. Україна має значний потенціал для розвитку медичного туризму, зокрема завдяки високому рівню медичного забезпечення.

Тому важливим є впровадження комплексної системи оцінки впливу міжнародного медичного туризму на динаміку розвитку національних систем охорони здоров'я, а також розробка міжнародних стандартів у цій галузі. Крім того, необхідно розробити чітку стратегію, здатну значно скоротити ризики. Незважаючи на це, розвиток медичного туризму в Україні перебуває під загрозою через недостатню маркетингову стратегію, відсутність системи акредитації та сертифікації медичних закладів, труднощі з отриманням віз і наявність медичних страховок.

5. Україна володіє значним потенціалом для розвитку медичного туризму, проте існують кілька проблем, які ускладнюють цей процес:

- недостатня медична інфраструктура: багато медичних установ в Україні потребують модернізації та оновлення обладнання для відповідності міжнародним стандартам якості. Недоліки у медичній інфраструктурі можуть стати перешкодою для привертання іноземних пацієнтів;

- низька довіра до медичних послуг: недостатній рівень довіри до системи охорони здоров'я в Україні може стримувати іноземних пацієнтів від вибору медичного туризму в цій країні.

- відсутність стандартизації та сертифікації: відсутність єдиної системи стандартизації та сертифікації може ускладнювати визначення якості медичних послуг і порівняння між різними медичними установами.

- несприятливі правові умови: наявність складних адміністративних та правових процедур може зробити процес отримання медичних послуг в Україні важчим для іноземних пацієнтів.

– відсутність ефективної рекламної стратегії: Україна може стикається з проблемою відсутності ефективної рекламної кампанії для привертання уваги іноземних пацієнтів до своєї медичної індустрії.

– мовні бар'єри: відсутність англomовних медичних працівників та перекладачів у деяких медичних установах може ускладнювати спілкування з іноземними пацієнтами.

– політична нестабільність: політична нестабільність та невизначеність щодо майбутнього можуть створювати невизначеність для іноземних пацієнтів, що може впливати на їх рішення вибору України для медичного туризму.

6. Для подолання цих проблем Україні може бути важливою: інвестування у медичну інфраструктуру та технології; запровадження стандартів та сертифікації для медичних установ. розвиток ефективних маркетингових стратегій для медичного туризму; поліпшення правового та адміністративного середовища для іноземних пацієнтів; підвищення рівня довіри до медичних послуг та забезпечення якості лікування.

7. Розвиток медичного туризму в Україні залежить від співпраці між владою, медичними установами, туристичними агентствами та іншими зацікавленими сторонами. Запропоновані зміни в галузі можуть включати покращення маркетингової стратегії, впровадження системи сертифікації медичних закладів і визнання України як медичної туристичної дестинації на міжнародному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баєв В. В. Класифікація медичного туризму в умовах глобалізації міжнародного медичного простору. Наукові праці МАУП. 2016. Випуск 50(3). С. 119–125. URL: http://journals.maup.com.ua/journal/50_2016/5.pdf. (дата звернення 28.11.2023).
2. Басюк І. Розвиток медичного туризму у світі. URL: <http://surl.li/chenx>. (дата звернення 28.11.2023).
3. Галасюк, С. Концептуальні підходи до визначення терміну «лікувально-оздоровчий туризм». Економіка та суспільство. 2023. № 47. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-8>
4. Гапоненко Г., Євтушенко О., Шамара І. Сучасні тенденції та шляхи подальшого розвитку ринку медичного туризму в Україні. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». 2022. Вип. 15. С. 81 – 92.
5. Гапоненко Г.І., Євтушенко О.В., Шамара І.М. Туристичний ринок в Україні: тенденції та приховані можливості. Український журнал прикладної економіки. 2020. Том 5. №1. С.64-72.
6. Гапонова Е. О. Світова торгівля медичними послугами в умовах конкурентного середовища та глобальних трансформацій. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». 2018. Випуск 7. С.21–25.
7. Гладкий О.В, Килівник В.С., Рудий Ю.Й., І.В. Руда, Марчук О.В. Особливості розвитку медичного туризму в західних регіонах України. Реабілітаційні та фізкультурно-рекреаційні аспекти розвитку людини. 2022. № 11. С. 90–95.

8. Гнедик І. Засоби регулюючого впливу держави у сфері медичного туризму. *Господарське право і процес*. 2019. № 3. С. 80–56.
9. Римар С. Т. Никига О.В. Комплексний підхід до формування позитивного іміджу туристичної дестинації. *Економіка та суспільство*. 2025. №75 <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/issue/view/75>
10. Гуцал Л.А., Долинська О.О. Вплив війни на розвиток медичного туризму в Україні. *Наукові перспективи*. 2023. № 3(33). С. 168 – 175.
11. Дем'яненко В.В., Потапенко С.Д. Оптимізація розподілу бюджету рекламної кампанії для поширення рекламних повідомлень. *Маркетинг в Україні*. 2018. № 3. С. 10–12.
12. Дудник І. Кармазін А. Регіональний розвиток медичного туризму. Актуальні проблеми міжнародних відносин і регіональних досліджень : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Луцьк, 6 грудня 2021 р.). Луцьк : Вежа-Друк, 2021. С. 296–299.
13. Духовна О. Що ви чули про медичний туризм в Україні. *Юридична газета*. № 17. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/shcho-vi-chuli-pro-medichniy-turizm-v-ukrayini-.html> (дата звернення 28.11.2023).
14. Європейська соціальна хартія. Страсбург, 3 травня 1996 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062
15. Мальська М.П., Бордун О.Ю. Медичний туризм: теорія та практика. Навчальний посібник. Львів : Центр навчальної літератури, 2019. 124 с.
16. Мельник Л.В., Батиченко С.П. Особливості розвитку лікувально-оздоровчого туризму в регіонах України. *Часопис картографії*. 2018. № 19. С. 41–47.
17. *Методологія туризмознавства: географічні аспекти : монографія / За заг. ред. д.геогр.н. Дудника І.М.* Київ, 2023. 374 с.

18. Михайліченко Г. І. Розвиток туристичного продукту лікувально-оздоровчого та медичного туризму України. Ефективна економіка. 2020. № 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2020/4.pdf.
19. Михайлюк О.Л., Сухіна Л.В. Перспективи розвитку медичного туризму в одеському регіоні. Розвиток сталого туризму: виклики і можливості для туристичного та готельно-ресторанного бізнесу: Матеріали круглого столу (м. Одеса, 19 квітня 2021 р.). Одеса: ОНЕУ, 2021. 146 с. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream.pdf>.
20. Москвяк Я. Медичний туризм: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні. Вісник Хмельницького національного університету. 2022. № 5. Том 1. С. 135 -140.
21. Мочульська О.М., Шульгай А.Г., Ошлянська О.А., Бондарчук В.І., Завіднюк Ю.В., Черноמידз І.Б., Добровольська Л.І., Сверстюк А.С. Сучасні тенденції, детермінанти та перспективи розвитку медичного та лікувально-оздоровчого spa- та wellness-туризму в світі. Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. 2019. № 3 (81). С. 56–61.
22. Парфіненко А.Ю., Волкова І.І., Щербина В.І. Проблеми та перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні (у порівнянні з країнами Центральної Європи). Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Казаріна. Серія: Міжнародні відносини, Економіка, Країнознавство. 2018. № 7. С. 130–135.
23. Пащенко О.П., Закапко О.І., Борушак Н.О. Теоретичні та практичні аспекти бренд-менеджменту підприємств ресторанного господарства. Приазовський економічний вісник. 2020. Вип. 1 (18). С. 126–131.
24. Поворозник М. Ю. Міжнародний медичний туризм у формуванні глобального сегменту медичних послуг. Вісник соціально-економічних досліджень. 2017. № 2–3 (63–64). С. 16–24.
25. Польова О., Дідух Я. Перспективи розвитку медичного туризму в Україні. Актуальні питання у сучасній науці. 2023. № 7(13). С. 75 – 87.

26. Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої). Закон України. Відомості Верховної Ради України від 27.10.2006 р., чинне законодавство станом на 05 грудня 2019 року, № 43, стор. 1449, стаття 418
27. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р. Офіційний вісник України. 2017. № 26. Ст. 752
28. Про туризм. Закон України № 325/95-ВР від 15.09.95 із змінами і доповненнями № 768-ІХ від 14.07.2020. URL: <http://surl.li/пууw>. (дата звернення 28.11.2023).
29. Розвиток сталого туризму: виклики і можливості для туристичного та готельно-ресторанного бізнесу: Матеріали круглого столу (м. Одеса, 19 квітня 2021 р.). Одеса: ОНЕУ, 2021. 146 с.
30. Романова А. Аналіз становлення і розвитку медичного туризму в Україні у контексті світового економічного простору. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2017. № 1. С. 62–68.
31. Сайт державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
32. Сайчук В., Дудник І., Фокін С.. Медичний туризм в кризових умовах: чинники та перспективи. Економіка та суспільство. 2023. № 54. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-47>
33. Сайчук В.С., Ткачук Л.М. Інноваційно-інвестиційна політика як інструмент модернізації туристично-рекреаційного комплексу України: перспективи розвитку кластерів медичного туризму. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Географія. Тернопіль, 2019. № 2 (47). С. 109–115.
34. Системи менеджменту якості. Настанови щодо поліпшування процесів в організаціях охорони здоров'я. Національний стандарт України (ІВА 1:2005; ДСТУ ІВА 1:2007). URL: <http://document.ua/sistemi>. (дата звернення 28.11.2023).

35. Тернова С. Медичний туризм в Україні: можливості та реальність. URL: <https://www.vz.kiev.ua/medychnyj-turyzm-v-ukrayini-mozhlyvosti-vs-realnist>. (дата звернення 28.11.2023).
36. Ткачук Л.М., Сайчук В.С. Медичний туризм: перспективи розвитку у постковідний період. *Modern international relations: topical problems of theory and practice: collective monograph*. Lodz-Kyiv : WSBiNoZ, 2021. С. 253–257.
37. Устименко Л., Булгакова Н. Розвиток wellness-туризму та його вплив на трансформацію туристичної індустрії України. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Туризм. Сталий розвиток та актуальні проблеми*. 2019. № 2 (1). С. 49–59.
38. Холявка В.З., Лешко Х.С., Мочульська О.М., Кухтій А.О. Сучасні аспекти, фактори впливу і перспективи розвитку медичного та лікувально-оздоровчого туризму в Україні. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2019. № 1 (79). С. 25–33.
39. Шека О. Глобальні тренди та інноваційні підходи до організації лікувально-оздоровчого туризму на курортах. *Актуальні проблеми державного управління*. 2019. № 3 (79). С. 85–91.
40. Янчак Я. Ефективний розвиток та функціонування ринку медичних послуг в умовах глобалізації та інтеграційних процесів у охороні здоров'я. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journalpaper/2018/jun/13222/235.pdf> (дата звернення 28.11.2023).
41. Янчак Я. Ефективний розвиток та функціонування ринку медичних послуг в умовах глобалізації та інтеграційних процесів у охороні здоров'я. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journalpaper/2018/jun/13222/235.pdf>
42. Bookman M. Z. and Bookman K.R. *Medical Tourism in Developing Countries*. New York, Palgrave Macmillan, 2007.

43. Gill, S. & Sumant, O. Global Medical Tourism Market. Global Opportunity Analysis and Industry Forecast, 2018–2025. URL: <https://www.alliedmarketresearch.com/medical-tourism-market>.
44. Governance for health in the 21st century by Iлона Kickbusch, David Gleicher; The Regional Office for Europe of the World Health Organization. Geneva, Switzerland, 2012. 128 p
45. Horowitz M.D. Health Care in the Global Economy. URL: <http://web.nchu.edu.tw/pweb/users/hychuo/lesson/5877.pdf> (22.11.2023)
46. Li H., Cui W. Patients without borders. The historical changes of medical tourism. University of Western Ontario Medical Journal. 2014. P. 20–22. URL: <https://www.marketdataforecast.com/marketreports/asiapacific-medical-tourism-market>
47. Lunt N., Smith R., Exworthy M., Green T.S., Horsfall D., Mannion R. Medical Tourism: Treatments, Markets and Health System Implications: A scoping review. OECD Publications Service, 2011. 55 p
48. Medical Tourism Association. URL: <https://www.medicaltourismassociation.com>
49. Medical Tourism Index 2020-2021. International Healthcare Research Center. URL: <https://www.magazine.medicaltourism.com/medical-tourism-index-infographic>
50. Medical Tourism: Globalization of the Healthcare Marketplace. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2234298/> (27.02.2021)
51. North America Medical Tourism Market Research Industry Analysis, Size, Share, Growth, Trends, Forecast (2020 to 2025). Market Data Forecast: веб-сайт. URL: <https://www.marketdataforecast.com/marketreports/northamerica-medical-tourism-market>
52. Ukrainian Association of Medical Tourism. URL: <https://uamt.com.ua/en/>.

53. Wiśniewska A. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w turystyce medycznej w Polsce. *The Central European Journal Of Social Sciences And Humanities*. 2018. № 12 (56), P. 123-136.

54. Medlik S. *Dictionary of Travel, Tourism and Hospitality*. Third edition. Elsevier Science, 2003. 273 p.

55. Оболенцева Л. В., Костіна К. М. Туристичний імідж території: проблеми формування, управління та розвитку. Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія: Економічні науки. 2019. Вип. 52. С. 56–64. URL: <https://er.chdtu.edu.ua/bitstream/ChSTU/1715/1/9.pdf> (дата звернення: 02.06.2025).

56. *Size, Share & Trends Analysis Report By Treatment Type (Cardiovascular Treatment, Orthopedic Treatment, Cosmetic Treatment), By Service Provider, By Country, And Segment Forecasts Medical Tourism Market (2025 - 2030)*

57. *Medical Tourism Market (2025 - 2030)*
<https://www.grandviewresearch.com/industry-analysis/medical-tourism-market>

58. Статистичний щорічник України. Київ. 2024р. – 268с.

59. Цесьців Д. С., Турка Р. О., Особливості управління проектами в сфері туризму: сучасні виклики та практичний досвід України. *Економіка та суспільство*. Випуск # 75 / 2025

60. Мартинюк У. А., Розвиток медичного туризму в Україні: проблеми та можливості економіка та суспільство Випуск # 73 / 2025

61. Бойко, В., & Далевська, Н. (2022). Розвиток туризму після збройних конфліктів у різних країнах світу. *Управління змінами та інновації*, (3), 5-10. <https://doi.org/10.32782/СМІ/2022-3-1>

62. <https://nszu.gov.ua/nszu-cifrova/onlain-servisi-dasbordi>

63. UNWTO. (2023). *Medical Tourism and Health Services Trade*. <http://www.unwto.org>

64. Deloitte. (2023). Global Health Care Outlook.
<https://www2.deloitte.com>
65. OECD. (2022). Health tourism and cross-border care.
<https://www.oecd.org>
66. European Commission. (2023). Cross-border healthcare in the EU.
<https://health.ec.europa.eu>
67. Medical Tourism Association. (2024). Global Medical Tourism Index.
<https://www.medicaltourismassociation.com>
68. WHO. (2023). Health systems resilience.
<https://www.who.int>
69. World Bank. (2024). Service exports and health sector.
<https://www.worldbank.org>
70. Ukrainian Association of Medical Tourism. (2023).
<https://uamt.org.ua>
71. UNDP. (2023). Impact of war on health systems in Ukraine.
<https://www.undp.org>
72. Ministry of Health of Ukraine. (2024).
<https://moz.gov.ua>
73. World Tourism Organization. (2023). Medical tourism and economic development. <http://www.unwto.org>
74. OECD. (2022). Health tourism and cross-border care.
<http://www.oecd.org>
75. Deloitte. (2023). Global health care outlook. <http://www2.deloitte.com>
76. World Bank. (2024). Service exports and health systems.
<http://www.worldbank.org>
77. European Commission. (2023). Cross-border healthcare in the EU.
<http://health.ec.europa.eu>
78. WHO. (2023). Health systems resilience and recovery.
<http://www.who.int>